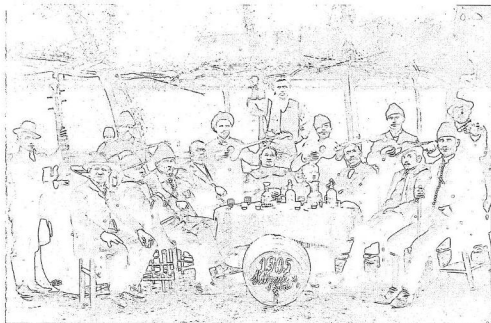

BAJAI HONPOLGÁR

2010. március

XXI. évfolyam 3. (233.) szám

Ára: 250 Ft

Egy régi bajai március A Türr István Múzeum gyűjteményéből

Egy falusi tanító könyvtára

Napjainkban, amikor pár pillanat alatt meg tudhatjuk, mi történik a világ legelgátróbb zugában is; a kutató az anyag lepperrőbb alkotóit kumája hatalmas részecskegyorsítóval; a felfoghatatlan távolságm, 28 ezer fényévre lévő Sombbrero-galaxisban csillagok születésének és pusztulásának lehetünk tanúi a Hubble űrtéleszkóp jóvoltából, hagyom a jelent és régi könyvekről írok.

Ezek a „csodák” több mint száz évvel ezelőtt egy református előkönyörgő tanító tulajdonát képezték, könyvtárát gazdagították. A falu, ahol élt, az Alföld mélyén található. A ház, a családi fészek, melynek hatalmas kertje lenyűgözte a Tisza egyik mellékága-

ig és magus vízállásnál tengert lehetett látni a teraszáról, 1994-ig dacolt a megpróbáltatásokkal. Túlélte sok „vihart”, két világháború beszállásolását, két államosítást a velejáró lakócserekekkel, költözésekkel, a pártitkárnak a telek szépen parkosított részére épített házával, de a privatizáció kifogott rajta. Egész véletlenül (?), a bontás előtt nem sokkal, sikerült még lefénképeznem, aztán eltűnt örökre.

Ez a ház rejtette sokáig a szép kis könyvtárat. Megpróbálom sorba rakni a diszkótűs, gyakran, de nem mindig a tudásszomj okán (erről később) forgatott kitéteket, emlékezni rájuk és főként gazdjukra. Azt,

hogy ez a „vagyon” mekkora ismeretet rejtett, értéket képviselt a 19. század vége felé egy kis falu tanítója kezében, mennyire segíthette világlátását, oktatói munkáját, döntse el a tisztelt olvasó!

Az bizonyos, hogy a gyűjtemény első példányai közt lehetett az a csodálatos, acéllemez kötött, kétféltetes mű, *A legnevezetesebb tudományok könyve*, amely a nagykorúai ev. reform. tanítóképző intézet önképzőkörének „pályadíja” volt, és a *Kézírt Ferenc és a nyelvújítás* című irodalomtörténeti „pályadíjért” kapta 1897. április 14-én a hajdan volt „tanító képezdei növendék”.

Az előszóban, amely 1885-ben íródott Pozsonyban, többek közt ez olvasható: „Az észak eme harca, az emberi szellemnek eme találékonysága tehát még nem érte el kifejeződésének végső határát. És így szolgáljanak az itt nyújtott lapok, mint az emberi nem művelődéstörténetének kiegészítői, egyrészt az eddig elért eredmények tekintetében emberi méltóságunk tudatának ébresztéséről, másrészt egyeseknek talán buzdításul, hogy a kijelölt úton tovább haladva, idővel talán ők is eme szellemi harcok halhatatlanjainak sorában helyet foglalhassanak!”

Tekintélyes vastagságú kötet (1120 oldal), okkersárga, búzáknak alapszínének aranyozott, stílizált virágmintákkal díszített *A Magyar Nemzet Történelmi Arcképcsarnoka*. A magyar ifjúságnak szánt mű ezer éves történelmünk háromezer éves hírességeinek életrajzát és képét tárja az olvasó elé. „...azt gondoljuk, hogy élet- és jellemrajzok ezek s nem csak az egyénről, hanem a korról is képet akarnak nyújtani, úgy hogy valamennyi egy-egy kis korrajz is egyszerűsdimű – olvashatjuk. A megjelöltes indoklása is figyelemreméltó az előszóban: „Ha a tantervben nem bírjuk úgy felvenni a történelmi tanítást, hogy már az első osztályokban teljes egészét nyújtjuk, akkor azon feladat állna elő, hogy igyekezzünk népszerű történelmi olvasmányok által módot nyújtani a hányagok pótlására. Létezni kellene sok ilyenféle történelmi arcképcsarnoknak, hogy a nép minden oldalról hozzáferhessen” – írja Dolnay Gyula 1898-ban. A korabeli *Ki kicsoda* első személye Keve hun vezér, aki az Attila és Buda által viselt harcok rettenetesei harcosa volt, amikor a Duna jobb partján még a Római Birodalom tartja magát. Utolsóinak pedig Dr. Bánffy Dező elsőként miniszterelnökként szerkesztette a kötetet. Neki volt köszönhető Magyarország ezeréves fennállásának fényes megünneplése is. Itt van aztán mindenki, akiket ismerünk, ismerni vélünk, akiket mindig emlegetünk, de gondolatokat nem valószínűk meg, és azok is, akiket méltatlannal elfelejtettünk, vagy elfelejtettek velünk.

Látrányunk is szép a hűszókötetes, báró Hótvész József munkásságát összefoglaló sorozat. Együtt van valamennyi regénye, elbeszélése, beszédei, tanulmányai. *A Keletnépe*, *Pesti Hírlap*, *Reform* cím alatt azok az írások, amelyeket Kossuth védelmében írt. Gondolatok kötetéből ide idézem néhány megállapítást, talán nem használatlanul: „Nagy baj, hogy a mai világban nemcsak a testi, de a lelki vakok is botlónak járnak.” – „Olyan akadály, melyről tud-

juk, hogy legyőzhetetlen, nem akadály többé, hanem adott helyzet, melyből számításainkkal kiindulhatunk.” – „Csak a nemes, a tisztá érzé nem szenved az idő roszdájától.” – „Nem az, akinek sok eszméje, de kinek egy meggyőződése van, az válhatik nagy emberré.” – „Idegen eszméket csak azok hajtanak végre legjobban, kiknek saját eszméjük nincs...” – Szomorú tapasztalat, hogy mikor a kiadott víz régelejt, az iszap s porond visszamarad.”

Három kötetet is kötesznek *A XIX. század uralkodó eszméi* cím alatt kiadott tanulmányai. Írt a nemzetiségi kérdésekről, a birodalom jövőjéről és sok mindenről az ország érdekében. Megjelentek a kisebb politikai cikkei, költeményei, színdarabjai, levelezéséből is egy kötetre való, és ezzel egybefűzve adták ki a dr. Voinovich Géza által írt életrajzát.

Aztán vannak Mikszáth- és Gárdonyi-művek is a polcon, és hogy a tanító a humort is kedvelte, bizonyoság rá Göre Gábor *bőr uram a barátai gyűrűjében*, de egybekelve a *Borisszem Jankó* több évfolyama is fellelhető. És hogy teljes legyen az igazán szórakoztató irodalmi alkotások sora, itt díszleveg csodálatos kötetben Tóth Béla ötkötetes gyűjteménye, *A magyar anekdoták*. Ezeket aztán bárhol üti fel az ember, olvashatja reggeltől estig a jobbnál jobb igaznak vélt meséket, mesés igazságokat, hírességeinkről fennmaradt kitalált vagy valós, de feltétlenül mulató történeteket.

A színtelen anekdota közül egy bajai vonatkoztatást ide másolok:

„Tóth Kálmán 1850 tavaszán Pestre jött Bajáról. Kora reggel a Nagy-Kristóf előtt álldogált. Egyszerre lerepül pörge kalapja. Hátnál tűtött le valaki. A fiatal poéta dühösen fordul meg, s mit lát? Egy fekete sárga uniformis rendőr a sárba tiporja a kalapját, mondván: Was? Betyáren! Du hast! Ennek utána a políciá karon ragadta Tóth Kálmánt, bevonszolta a legközelebbi kalapos boltba s rámutatott a hajadomfőre: Adjának ennek az embernek kalapot! Tóth Kálmánnak a fejébe nyomtak egy iszonyatos Angströmért, a rendőr pedig belenyúlt a zsebébe (már mint a Tóth Kálmánéba), és kivette belőle a tárcát: Was kost? Aztán fizetett és oda lökte a tárcát: Jetzt kann er geh'n! (Er = kend.)”

Így volt a híres, nevezetes Bach-koraszak alatt, azok se lehettek könnyű idő, de túléltük.

A Millennium eseménye az egész országot lázba hozta, és méltón meg is ünnepelték. Erre az alkalomra jelentették meg Dr. Szalay József, a korán elhunyt történetíró korábban már kiadott, de a jeles évfordulóra Dr. Baróti Lajos által átdolgozott, méltó díszkötéssel ellátott *A magyar nemzet története* című művét. Úgy gondolom, mint abszolút laikus, hogy ez a négy vaszkos kötet, moha zöldsé hortikultúra a szinte életfí színezésű Szent Koronával, alapműnek számítható a Hóman Bálint és Székely Gyula által írt *Magyar történet* megjelenéséig.

Három kötetből álló könyvet, de a történelmi események miatt nagyon is összetartozó műveket ismertek, amelyek érdemben egyszerre érnek véget az 1848-49-iki szabadságharcunk leverésével.

Az első album, állapotát nézve a legforogatottabb, főcíme *Petőfi-album*, alcíme *Adatok, okmányok és képek Petőfi Sándor daladályairól*. Mivel a kötet a *Pesti Napló* előfizetéseinek készült kiadás, meg tudatam, hogy a kis falu tanítójának járt a lap is. Itt megtalálható minden, ami Petőfiről elérhető volt, tárgyi emlékek képei, levelek, fellelhető kéziratok, persze csak néhány verskizárta másolata, sok minden. Jeles művészek, Zichy Mihály, Orlai-Petrics Soma, Munkácsy Mihály, Barabás Miklós, Székely Bertalan, Lotz Károly, de még Petőfi Sándor rajzainak, képeinek másolatai, eredeti dokumentumok fényképei, nyomtatás gazdagítja az egyes fejezeteket, amelyeket nem kisebb személyek írtak, mint Krudy Gyula, Jászai Mari és sokan mások. Az album díszítése szecessziós stílusú, fehér borítású, színes képpel a fedőlapján.

A második művet, *A magyar szabadságharc történetét* Gracza György írta.

Az öt kötet részletesen ismerteti az eseményeket az 1848. február 22-iki párizsi forradalomtól Kossuth Lajos temetéséig. A város történeti albumok fedőlapján Zala György alkotása, az 1893. május 21-én a budai várat elfoglaló honvédsereg emlékére állított szobor bronzszíni, domborzomásmű képe látható. A szobor jelenleg a budai várban, a Dísz téren látható.

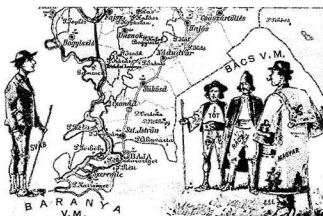
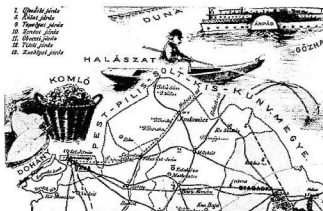
A harmadik könyv, amely történelmünk legzomorúbb, de nem pánatlan eseményét írja le, az *Aradi vértanúk albuma*, amely 1892-ben készült Varga Ottó szerkesztésében. A kötet ismerteti a szabadságharcot, majd a világházi fegyverletét, a tizenhárom vértanú tevékenységét, ami miatt a vérpádra jutottak. Megtalálhatók utolsó levelek hítelei másolatai, a várbörtönbeli körülmények leírása, a kivégzés története, helyeinek térképi ábrázolásával, minden fennmaradt emlékekkel együtt. A következő évek megemlékezései és végül a monumentális aradi emlékmű részletes bemutatása, Zala György szoborának leírása. A főalak Hungária, a talapzat négy oldalán pedig négy allegorikus alak, az Ébredő szabadság, a Harcokszűség, az Áldozatkészesség, a Haldokló harcos található. A talapzat alsó részét körben, Huszár Adolf terve szerint, a tizenhárom tábornok érem-arcoképe díszíti. A szobor későbbi sorsát, a történelem okozta sérelmeket, hányattatását, a jelenlegi körülményeit, helyét és egyebeket ismerjük.

Ez a három könyv igen jelentős dokumentum volt megjelenése idején, a kivégzés után, az utolsó békévekben.

Szeretem a térképeket, geodéta múltam közele is erre talán, rengeteg ismeretért találok. Hogy az 1880-as években hol volt az ország határa, milyen volt domborzata, vízrajza, közigazgatási területei, nemzetiségeinek megoszlása, merre futottak útjai, vasújtjai stb., kedvenc, feltűnő könyvből megismerhetjük. Háték Ignác magyar királyi térképész megalkotta a *A magyar szent korona országainak magyar térképe* című mappáját. Alkalmazta a legmodernebb nyomdatéchnikai, és nagyszériű ötlet alapján színes grafikával feltűntette a megyék többségénél jellemző ipari, mezőgazdasági termékeiket, terményeiket, szinte teljes képet adva hetvennégy megyéről, hat kerülről.

Csak érdekességnek szánom, sokan ismerik is, ebben az időben Baja városa Bács-Bodrog vármegye legészakibb városa volt, Szentistván pedig, mint külön település, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun vármegyéhez tartozott.

2. Győzelem jelle
4. Aradi jelle
6. Tíznapos jelle
10. Székes jelle
12. Aradi jelle
14. Város jelle
16. Zala jelle

Érdemes lenne emléktáblával jelölni a történelmi vármegyehatár szelvényét a bajai Dózsa György úton. Kevés ilyen településen belüli határvonal lehet az országbán, városunk pedig egy színesfoltos gazdagodna.

Utolsóként említsem Bárony István vádász, író két szép albumát, az *Érdők, mezők* (1894) és a *Víg világot* (1897). Gyönyörű gondolatokat tartalmaznak, természeti és vadászati leírásokat, mulató történeteket, kalandokat, adonákat a vadász-, erdő- és gazdálkodásról, a falu és a puszták világából, sok szép grafikával, reprodukcióival.

A teljesség kedvéért, és hogy hamarabb visszajárjunk a jelenbe, a könyvek történetek egy későbbi epizódját is megemlítem. A második nagy háború ere vezényelt harcosai –ők hozták nekünk a kultúrát, mint megtudhattam egy bajai oroszánadról –alapos kiált tettek a gyűjteményben. A kötetek egyikét kettészakították, a tábla-

képek előtti selyempapírokat kitépték, nyilván mahorkával cigarettát sodortak belőlük, és többet teleírtak cirill betűs, vadabbal vadabb propagandaszövegekkel.

Ismerve az elmúlt bő száz évünk történelmét, nem tévedünk nagyot a megállapítással: Sok ilyen értékes gondolatokat, információkat tartalmazó könyvet olvasó és az ismeretek tanítványainak továbbadó falusi tanítónak volt kifizethető, többek közt, hogy a századfordulót követő évtizedek megpróbáltatásait túl tudta élni maroknyi nemzetünk, kis országgá lett hazánk.

Büszkeség tölt el, hogy ez az ember, akinek a könyveiről eddig írtam, és így követve róla, tevékenesen hozzájárult ennek a nemes, minden megpróbáltatást kiálló generációnak a neveléséhez. Mert elárulom, az én apai nagyapám volt ez a falusi tanító. Sajnos, nem találkoztam vele, édesapám is csak kilencéves volt,

amikor a család elvesztette a családfőt, ezt az okos, a világ dolgaira nyitott, gondolkodó fiatalembert. Harmincyolc éves se volt, amikor elragadt az értelmetlen halál, mert izgatottan kísérte ki távozó vendégeit egy hideg napon.

Önkéntlenül felmerül bennem a kérdés, vajon tanítóink, tanáraink felkészültsége hova sorolható manapság? Milyen „könyvtárak” van otthon, és merítnek-e belőlük naponta elegendőt, továbbadják-e kellő hatékonysággal a rájuk bízott gyerekeknek,

hallgatóknak? Képesek-e felnevelni, a kor kihívásainak kezeléséhez, uniáshoz szükséges ismeretekkel ellátni egy új generációt? Bússzák lesznek-e rájuk majd unokáik? Szeretném remélni, igen.

Szűcs György István

Márciusi történetek

Egykőnnem el nem felejthető két régi bajai történetről írok rövid, emlékeztető sorokat.

Hatvanhat évvel ezelőtt, 1944. márciusában megszállták a németek Márciust, Baján is megjelentek. A tanítóképzős diákok kezdeményezésére 1944. március 20-ára tüntetést terveztek a városban, hogy ezzel hitvallást tegyenek magyarságuk, a szabadság és függetlenség gondolata mellett. Az ötdikések vidéken tanítási gyakorlatokon voltak, helyettesítve a katonáinak bevonult pedagógusokat, így jórészt a negyedikos prepárok (osztálytársaim voltak) áruhátk a szervezési feladatokra. Küldötték révén értesítették a helyi középiskolásokat, hogy a terv szerint a mai Tűr István Sportcsarnok környéke lesz a gyűléshely, és a Tóth Kálmán-szoborhoz vonulunk egy kis ünnepségre. A Hímnusz és a Szózat elneklése mellett két szavalt is elhangzott volna. Obádovics J. Gyula és Bölcskei Kiss László előadásában. (A harmadikosok meré-

sebb tervet eszeltek ki, azt, hogy felgyűjtjük a Sugovica hídján közelében lévő egyetlen német repülőgépet, de őrzői miatt ez lehetetlen volt.)

A bajai diákok gyűlekeztek, lehetünk vagy háromszázan. Ámde kiszivárgott az ünnepség terve, és egyes iskolaiagazgatók, tanárok, mint pl. Chobodiczky Alajos, dr. László Vince, dr. Eszterhai Elemér, értesítve a kockázatos vállalkozásról, a helyszíre siettek, és „megértő” szavaikkal lebeszéltek a diákságot a kockázatos vállalkozásról. A tanulóiifjúság szétszórult, a magyar rendőrség is besegített ebbe, így elmaradt a hazájukat szerető ifjak terve, mivel hazakényszerítették a tüntetésre készülőket.

Március 20. napjától kezdve a bajai diákok nemzeti színű szalagot viseltek sapkájukon.

Sikertelenek ellenére is emlékezésre méltó ez a régi, hazafias szervezkedés. Nincs ismeretem arról, hogy az országban másutt is lett volna hasonló kezdeményezés.

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc ünnepét, március tizenötödike ünnepségét az 1950-es évek elején próbálták jelentőségű megfosztani, később csupán iskolai ünnepé nyilvánították, és csak a kilencvenes évek elején lett ismét hivatalos nemzeti ünnepünk (munkaszüneti nap). Abban az időben, amikor az alkalomhoz illő nyilvános ünnepély nem volt, hazafias magatartási pedagógusok zártkörű emlékeztetéseket rendeztek egy kis műsoralap egybekötve a mai Roosevelt téren üzemelő egykori Kneiszl-féle kocsmában. Három szerveződének emlékszem. Elsősorban Farkas Ferenc tanára, aki kitűnő színészi képességekkel is rendelkezett, valamint Kincses János és Ozorai János tanároknak. Emlékszem azért, mert – mint ifjú tanítót – egy alkalommal meghívtak, hogy játsszam el kis ünnepségükön egy magyar zeneszerző hegedűre írott művét.

Emlékezésre méltó ez a múltbéli márciusi üdiz hazafias történet is, nem merülhet a feledés homályába.

Bándi Tibor

Az időtől elragadott pillanat művészete

Séta dr. Cseh László januári kiállításának képei között

Az emberi szem ideghártyája közel egytized másodperc hosszan őrzi meg azt a képet, amelyet a szemlencse rávetít. Ezen az életiani sajátosságon alapul a Lumière testvérek nagy találománya, a mozi. Amennyiben egy másodpercen belül háromszázszor lefényképezik egy mozgó test egymást követő helyzetét, és ugyanakkor egy másodperc alatt vetítik le a kópiákat, a néző folyamatos mozgást észlel. Holott csupán anyai történik, hogy a becsapott szem folyamatos mozgásnak érzékeli az egymást követő kép apró változásait. Látószervünknek ez az adottsága a fényképezés számára új világ feltárásának lehetőségét nyitja meg. Neszes, gyorsan mozgó, élebrebenes kész partner esetén könnytelen ezredmásodpernyi idővel exponálni. Ezzel viszont olyan jelenetet me-

revit ki és örökít meg, melyet a megfigyelő tulajdonképpen soha sem láthat. Szerében ugyanis az illetet, megragadott, az időből kiszakított pillanat álló képe összemossodik a megelőző és követő tizedmásodpercek optikai benyomásával.

Az időtől elrabbolt pillanat bemutatása a tükör dr. Cseh László állatfelvételei lenyűgöző hatásának. A sikerét természetesen keményen meg kell dolgozni. Először ki-tanulja a fotózás mesterségét, mielőtt művészetét finomítaná. Inséveiben – mikor 1968-ban Madarason megkezdte fogorvosi praxisát – társa egy Ljubitel márkájú fotóapparat. A fix fókusz távolságú doboz afféle nép-fényképezőgéppé, teljesítményét azonban nem illő lebecsülni. A hatszor kilenc centiméteres negatívok jó felbontóképességűek, kiválóan bírják a jelentős na-

gyítást. A hatalmas ugrást, a lehetőségek szélesre tárulását az a Minolta fényképező-apparátus teszi lehetővé, melyet bő húsz éve kész által sikerült megvásárolni. A magáneladót az alapsárga kívül nagy látószögű lencsét, hetven-kétszáz fű milliméteres fókusz távolságú gumiotpútkát és valót kínál fel. A vásár megkötötték, a lovag fényverzete teljes, már csak a megközelítő ellenfelet kell a porondra idézni.

A viadal megkezdése azonban nagy előkészületet igényel. Cseh doktor természetfotózással, főleg madarak és erdei vadak portréinak és életképeinek megörökítésére készült. Tulmányozza a szakirodalmat, és arra a következtetésre jut, hogy leshelyet, megfigyelő kunyhót kell építenie. Borota határában eszik a így olyan területet, mely távol esik a szabad vízfelületektől. A

csali, a vágyak és igények kielégítésnek forrása az a tavasza lesz, melyet a kunyhó előtt, attól kb. négy méterre építenek meg. A többes szám indokolt, mert a légre csalo mesteckedőben társra barátja, egy borotva vadász, Kristán János. A négyezer két és fél méter méretű, deszkával határolt, fölőlvál beltér mindenütt a földbe süllyesztik. Feltöltéséhez százötven liter víz szükséges. Körülbelül a közepén mesterséges sziget domborodik ki a vízfelületből. Alkalmas leszállási hely apróbb szárnyasoknak, „akik” szomjuk oltása után a fürdőzős gyönyörűségében is megmártózni kívánnak. Mint a borzas, égnek álló toltó szajkó szemlélteti, a borotva erdőlakók élnék is az akvakultúra nyújtotta élvezet lehetőségével.

A medencébe gyűlkező apró nép huncorozás időnként észlel szaktitja meg. A madárkák a költés ellenes megjelenését egyezményes „madárkórák” hang adásával hozzák közhadományra. Ilyenkor a doktor tudja figyelembe kell, mert ragadozó madár közeledik. A vizet ezért a fálank bővebbek sem nélkülözhetik, ezért az itatót időnként felkerekítik ők is. Cseh doktor briliáns felvétele évezredek után indokolja, hogy az ókori egyiptomiak Hóruszt, a karvalyt miért részesítették isteni tiszteletben. Az ember mindenkor hajlamos arra, hogy az állatokat antropomorf vonásokkal ruházza fel. A merész, könnyűtelenség utalókat tekintet ezúttal egy tizenötödik századból olasz kondíciós jelenetvonalait jeleníti meg. Nehéz elzárkózom a „deja vu” hasonlatról. Ezt a dőllyűt, kényíri fejvételét már látni valahol. Amennyiben a kedves olvasó megnézi a Bartolomeo Coleone szoldosvezér fejéről készült fotót (Jovas szobra a velencei San Giovanni e Paolo-templom előtt áll), be kell látnia, hogy a nársári öntudat tekintetében a borotva karvaly nem márd el a Signoria jeles szoldoskapitánya mögött. A különbség csak annyi, hogy a hadúr negyvenézer dukátot hagyott a köztársaságra, hogy emléket Verocchio mester bronzmunkával állítsanak a karvalyportré szarmájára viszont Cseh doktor fizette ki. Természetesen nem urany zekkinókkal, hanem türelmes, mozgással alig lazítottan lesben állás hosszú órával.

A kunyhó fedele alatt egy kb. méternyi mély árók rejtezik. Ebben képeztek ki a két szemlélyre méretezett megfigyelőállást. A vitályó tavacska felőli nyílást álcázó haló takarja el, ezen csak a teleobjektív ágyúcsőve nyúlik ki. A háromszáz milliméteres Canon optika (a fényképezőköppel együtt) nehéz, merev, rezgésmentes állványon támaszkodik fel. A gépház elektronikus távkapcsoló csatlakozik. Az exponálásnál tehát emberkéz érintése nélkül old ki a kamera,

így a gép rezgéséből adódó elmosódás veszélye kizárt. Karvaly úr portréjának elkészítéséhez ilyen impozáns technika esetén is ajzott figyelem, gyors döntés kell. A védelmet erdőlakók hóhérolója ugyanis rendkívül éber, és a legesekélyebb mozgás is elriasztja. A bravúros felvételt nem hosszú sorozatnak egy kiragadott eleme, a gyors szárnyú vadász mindössze két kattintás erejéig állt modellt a fotósnak.

A fotografikus örökökévalóság kisze-meltjének befogására a doktor még egy kellepőct állított. Az előbb leírtához hasonló kunyhó szintén Borota határában épült, ám tő nékül. A leshegy főként téli szállás. Az eleje kétté hámsaradványok ragadozó macarok lépte, pontosabban lencsevégre csalogatásra szolgálnak. A klientúra néha főlé számban éreztik, ám a nem vár szita-ációt Cseh doktor virtuóz módon, nagy szakmádsra, hozzáértésre valóban használja ki. A koncon felháborodottan felragadozó egerészó ölyv és a kushadó szarka látványa ismét kóráj hasonlatra készlet. A kép lenyűgöző hűséggel modellezi, miként egyezkedik egy békekonferencia felosztandó martellán két különböző hatalmi súlyú külügyminiszter.

A második megfigyelőhely vonzási pontja a négy lábú modelleknek is. A csendes modorú, szelíd doktor ugyanis időnként galád rászedésre vetemedik. Az öke ősi nássa idején olyan sipokat szolnalt meg a rejtekhegyen, melyek az ellenkező nemű partner szírnhangjait utánozzák. A képen látható jóhiszemű, szerelmes szívű özbak ilyen átverésnek az áldozata. Valóságilag belerobbant a képhez, és az objektívól csak másfél méterre veszi észre, hogy a remek megjelenésű hódító Montague nem várja epekedő Jiliája.

A jó fotó készítésének előfeltételei között valószínűleg csak ötödrangú szempont a szerencse kínálkozás. Cseh doktor e téren nem panaszkodhat, néki volt szerencséje is. Mindössze másfél napot töltött az Amoselli és a Masai Mara nemzeti parkban, mégis sikerült lencsevégre kapnia olyan jelenetet, mellyel a jó sors legalább hónapnyi hosszú szafari részvételét szokta jutalmazni. Két terejáró áll egy vízmosás partján. Felfigyelnek itt valami érdekes spektákuluma gyűlik a publikum. Az ő Land Roverjük is kiáll, és egy gyilkos hajszavágatásoknak szemtanúi lesznek. A him oroszlán, „aki” egybékelt ritkán vadászik (ezt az alantas munkát inkább nőstényére bízta), az antilopcsordából kiszakított egy bikát. A gnú azonban valami fortélyán kitépte magát karmai közül. Az állatok királya a kudarcélménybe nem nyugszik bele.

A szerencsétlen gnú körülzárgald egy bokorcsoporthoz, ám újra szembekerül gyilkosával. A vég elkerülhetetlen. A nagymacska felborzolt szőrényel, imponáló harci pózban támad. A bikának már csak másodpercei vannak, azonban felszegret szarvával, hósi elcsúszással fordul szembe végétével. A kintnő kép 2009-ben elnyerő első élmérését egyike az *Év fotói* című könyvben beavogatott kollekcióknak. Itt említem meg, ahogy a kiállítás önbemutatózó tablója – igen visszafogott szerénységgel – a következő ismertetést tartalmazta: „Szám-talan kiállításon és fotópályázaton – Bzlist-geregy, Lovas Neuzet, The International Library of Photography, natur Art – Az Év Természetfotója stb. – vettem részt, jó néhány képer díjazott lett.”

Doktor Cseh László kiváló optikai eszközökkel dolgozik. A Canon D 40 és D 400-as gépek kategóriájú csúcspaisai. A technika késégkivűl könnyítheti a jó kép elkészítését, valamint új lehetőségeket is megnyitja. Tévednék azonban, ha azt hinnék, hogy a csodálatos gépek potenciális fotóművészre avatnak birtoklójukat. A szép kép megkomponálásához előretervezés, alkotó fantázia kell. Továbbá az illandó, a vissza nem térő pillanatot megsejtesni sugalmazás. Valamint a mesteri fotó készítéséhez fejlett esztétikai érzék, művészi alkotói kíváncsiat.

A Német Művelődési Központban megrendezett tárlat a doktor úr három-négy évnnyi művészi alkotásából összeállított válogatás. A két falfeletti betűlő kollekció megcsodálójára aligha sejt, hogy az expozíció alkalmas pillanattal kivárasa sok szék, éber figyelemmel töltött órák kivárt meg. A természetfotózás nyárón is időigényes türelmeprobe, azonban a téli, sokszor féltapos lesben állás ezen felül még a gyurló test hőháztartását is megterhezi. A ragadozó madár sasteinkete észleli a kunyhózáj legesekélyebb mocorgását is, ezért a szobrozásra kényszerített fotográfusnak réteges, a sarikutatóhoz hasonló hacukába kell öltöznie.

Baja környéke a természetfotózás kímálatlan csalogója, valamint készítői valamelyest a genius loci is. Ugyanis itt fogották Homoki Nagy István 1953-ban bemutatott *Gyöngyvérgetől lombhalászás* című nagysikerű filmjét. A hely szélleme Cseh doktort is megleltte. Körülbelül húsz éve veszi célba kamerájával erdő-mező félénk vagy szilaj lakóit és othonukat, a szépséges természetet. Teszi ezt művészi szírvonalon, szerveződélyen, imponáló kintársal, és esztétikai élményét másokkal is megosztva.

Dr. Dániel József

Dr. Cseh László

természetfotói

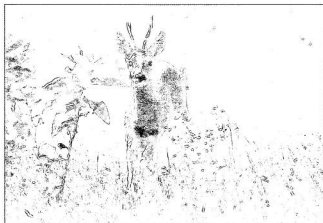
*„Ő áll a halála vérmosta fokán,
Diadallal várta be végét.”*

Karvalyportré

*Az élelemhez való egyetemes jog
madárdiplomáciát értelmezése*

A hopponmaradt Rómeó érkezése

Fürdőzés után

Emberi hatások a Ferenc-tápcsatorna vízminőségére

Lakóhelyemet, Baját sokan a vizek városlaként emlegetik, hiszen több vízfolyást is találhatunk itt. Legnagyobb a Duna folyam, mely a Baja melletti ártéri részein sok holt és mellékágra oszlik, ezek a vizek éltetik a Gemenci erdőt is. Egyik legnagyobb mellékága a város felőli részen a Sugovica, mely egyes feltételezések szerint egykor a Duna főága lehetett, ma már a város része. A Sugovica jelentősége különösen megnőtt a belőle kivezetett Ferenc-tápcsatorna megépítésével. Ez a mesterséges vízfolyás a szerbiai Ferenc-csatorna tápcsatornája. A Sugovicából induló tápcsatorna Szerbiában, Bezdánál folyik a Ferenc-csatornába, ami Óbecsénél csatlakozik a Tiszához. Úgy alakították ki, hogy hajózható legyen, feladata pedig a Ferenc-csatorna vízellátásának javítása és a hajózás volt. Ennek érdekében vízszintjének szabályozhatónak kellett lennie. Ezért építették meg a bajai Deák Ferenc-szilipet, mely a Sugovicából engedi a vizet a tápcsatornába. Magát a tápcsatornát a régi Duna-meder holtágainak összeköttetésével hozták létre, így sokkal keskenyebb, meredek partú, mely, mesterséges mederszakaszokat és az alföldi vízfolyásoknak megfelelő széles, sekély, természetes mederszakaszt is találunk rajta. Végighajózni ma már azonban szinte lehetetlen, mivel felszíne időszakonként szinte teljesen be-növényesedik, ami a különböző szennyező forrásoknak tudható be.

Ez a folyamat az eutrofizáció. Az eutrofizálódást okozó növényi tápanyagok főleg a különböző nitrogénformák, mint az ammónium-, nitrát- és az ortofoszfát-ion. A Liebig-féle minimumtörvény szerint a növények tápanyagfelvétele a legkisebb mennyiségben jelenlévő tápanyag mennyiségéhez igazodik, és mivel általában ortofoszfátból van a legkevesebb, a többi anyag felvétele ehhez igazodik. Mivel a tápcsatorna a vízutánpótlást a Duna mellékágából, a Sugovicából kapja, így ezek a szennyező anyagok bekerülhetnek a Duna vizéből, de állattartó telepekből, szántóföldekről beemosódott műtrágyákból is. Az eutrofizáció során a sok alga és hínárnövény, valamint a víziállatok éjjel elhasználják a vízben oldott oxigén nagy részét, ami reggelre teljesen elfogyhat. Ez halpusztuláshoz vezet. A másik probléma az, hogy a növények elpusztulása révén felhalmozódó biomassza az alj-

zatra süllyed és iszaposodást okoz. Ezáltal az eddig a vízbe bekerülő növényi tápanyagok a rothadó biomassza által újra visszakérülnek a vízbe. Ezenfelül a folyamatosan bekerülő pluszterhelés még több, a növények által felvehető tápanyagot eredményez, ez pedig felgyorsítja a tápcsatorna feltöltődését. Műholdas felvételeket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a növényesedés leginkább a települések és szántóföldek környékén figyelhető meg, az erdőszívalakkal határolt területeken ez lényegesen kisebb mértékű.

Kíváncsivá tett, hogy vajon mi okozza a szennyezést a Duna vízének alapterhelése mellett, és ez milyen következményekkel jár. Ezért felkerestem a bajai vízügyi igazgatóság munkatársait, akik segítségével megvizsgáltuk a tápcsatorna vízminőségét, valamint planktonállományát. Három alkalommal vettünk helyszíni mintákat, melyeket azután kémiai módszerekkel elemeztünk, majd mikroszkóppal beazonosítottuk a leggyakoribb alga fajokat.

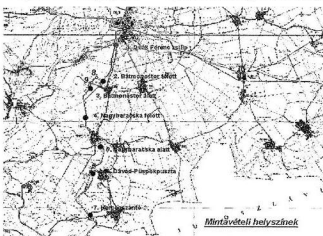
A méréseket a tápcsatorna 40 km-es teljes magyarországi szakaszán végeztük, Bajától Hercegszántóig 7, illetve 9 mintavételi helyen. A helyszínen megmértük a merített minták hőmérsékletét, kémhatását, fajlagos vezetőképességét, valamint oldott oxigéntartalmát, a laboratóriumban pedig megvizsgáltuk a víz ammónium-, nitrát-, nitrít-, valamint ortofoszfát-ion tartalmát, illetve kémiai oxigénigényét.

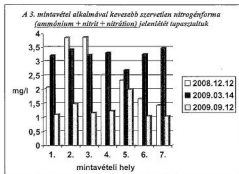
Az első mérésorozatot alkalmával (2008. december 12.) megfigyeltük, hogy a tápcsatorna felsőbb részein a vízbe bekerülő ammónium fokozatosan átalakul nitráttá, majd tovább alakul a növények számára legjobban felvehető nitráttá, amelynek mennyisége közelítőleg állandó értéken marad, hiszen a növények folyamatosan felveszik, de a felvett mennyiség pótlódik a nitrát átalakulásából.

A csatorna legalsó szakaszán az ammóniumtartalom már jelentősen lecsökken, a víz nagymértékben megtisztul. Ennek tudható be, hogy eddig nem sokan figyeltek fel a csatorna szennyezettégére, hiszen a vizet itt, az alsó szakaszon ellenőrzötték rendszeresen. Az ortofoszfát tartalom is hasonlóan alakul a tápcsatorna egyes szakaszán, a növények felvevő tevékenységének köszönhetően mennyisége fokozatosan csökken.

Észrevehetjük, hogy a legtöbb ezekből a szennyező anyagokból Bátonyterest település környékén, a 2. és 3. mintavételi helyeken található, ezért a második mérés alkalmával ezen pontok közé még két mintavételi helyet iktattunk be.

A második mérésorozatot 2009. március 14-én végeztük immár 9 mintavételi helyen. A Duna magasabb vízállása miatt a tápcsatorna nagyobb sebességgel folyt a víz, aminek a tápanyagok eloszlását nézve hígító hatása volt. Ammóniumból a tápcsatorna minden egyes szakaszán meg-

1. ábra

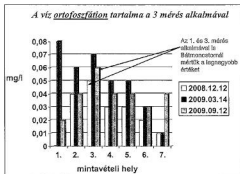
közeli közel hasonló értékeket mértünk, ami nem támasztotta alá korábbi feltevésünket, miszerint a Bátmonostor település határában lévő állattartó telepről szivárog az ammónium a vízbe, hiszen akkor továbbra is ott lett volna a legnagyobb a szennyezés. Ebben valószínűleg a nagyobb vízáramlás is szerepet játszott. Az ortofoszfát tartalom nem mutatott jelentős eltérést a két mérés során, csupán az első mintavételi helyen tapasztaltunk számottevőbb eltérést.

Indokolt volt tehát egy harmadik mérés-sorozat elvégzése is, amire 2009. szeptember 12-én került sor. A kémiai eredmények az előző mérések alkalmával mért értékeknél kevesebbet mutattak, főleg a nitrogénformák tekintetében, amely tulajdonképpen a nitrát, nitrát és ammónium-ion tartalom összegzése. (1. ábra)

Az ortofoszfát tartalom lényegében az első és második mérések közötti értékeket mutatta, a legnagyobb koncentrációt azonban most is Bátmonostor település határában mértük. (2. ábra) Sajnos, a kémiai elemzés nem tükrözte a jelentős szer-

vesanyag-terhelést, a helyszínen tapasztaltak viszont nagymértékben alátámasztották azt. Ezért a továbbiakban vizsgálatunk azokat az élőlényeket is, amelyek elsődlegesen hasznosítják a vízben oldott tápanyagokat. A tápcsatormában ezek a hínárnövények és az algák voltak.

Mivel a vegetációs időszakban végeztük a mérést, sok hínárnövény és alga jelenlétét tapasztaltuk. A vízfelszín egyes helyeken, például Nagybaracska és Bátmonostor település határában annyira benövényszerűedett, hogy teljesen átnötte a medret, ami a természetes állapotokhoz már nem is hasonlítható. A leggyakoribb fajok a tócsaszag, az egyébként védett sulyom és rucadöröm, valamint a vízitűk voltak, amelyek néhol szabályos szőnyeget alkottak a vízfelszínen, olyannyira, hogy a mintavételt is megnehezítették. Egy-két helyen a békutatój és a fehér tündérrózsa is megjelent. A hínárnövényzet túlbujarodásának súlyos következményei vannak a vízi élővilágra nézve, mint például a már említett halpusztulás és a tápcsatorna gyors feltöltődése. A hatalmas hínárnö-

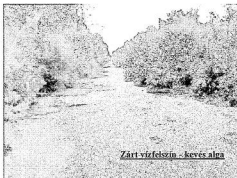

2. ábra

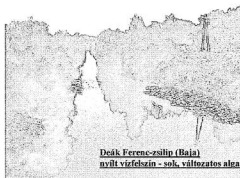
vény-tömeg nagy tápanyagfelvétele miatt nem tudtuk kimutatni a kémiai vizsgálat idején a tápanyagokat a vízből, pedig az a növényzet biomasszájában jelen volt.

Ahol a vízfelület jelentősebben be volt nőve hínárnövényekkel, kevesebb alga volt, hiszen a hínárnövények árnyékolják a vízfelszínt, de a felvehető tápanyag tekintetében is vetélytársak az algákkal szemben. Ahol viszont nyílt vízfelületek is voltak, például a bajai Deák Ferenc-zsilipnél, azokon a helyeken változatos lebegő (planktonikus) algaközösség alakulhatott ki, a legtöbbet azonban kovamoszatokból figyeltünk meg.

Ilyenek például a *Synedra* és *Stephanodiscus* fajok. Ezzel szemben a második mintavételi helyen, Bátmonostor település alatt az ostoros moszatok, mint például a *Trachelomonas*, *Euglena* nemzetség fajai domináltak, ami egyértelműen szervesanyag-terhelésre utal, hiszen ezek a fajok szervesanyagban dús vizekben szaporodnak el nagyobb mértékben. A tápcsatorna következő szakaszain kezdődött meg a vízfelszín egyre nagyobb mértékű hínárnö-

Zárt vízfelszín - keves alga

Deák Ferenc-zsilip (Baja)
nyílt vízfelszín - sok, változatos alga

sodása, elzárva ezáltal az algák elől a fényt, valamint a tápanyagforrásokat. Ennek megfelelően a 4. és 5. mintavételi helyen kevesebb alga volt a sok hínárnövény miatt, de itt is előfordultak ostoros moszatok, jelezve a szervesanyag-terhelést. A legalsó szakaszokon a vízfelszín egyre jobban kitisztult, ami egyrészt a széles, természetes medernek, másrészt pedig annak volt köszönhető, hogy a bejutó növényi tápanyagok mennyiségének nagy részét a felsőbb szakaszokon felveszik a növények. Ezekon a szakaszokon hasonlóan leginkább a tápcsatorna egy természetes alföldi vízfolyáshoz, ahol a széles mederben van hely a növényzónák számára, a lapos parton a nádas is megtelepedhet, ezáltal sokkal változatosabb élőhelyet biztosít a többi élőlénynek, így sokkal nagyobb a diverzitás ezeken a részekon.

Látható tehát, hogy a Ferenc-tápcsatornát érik emberi hatások, szennyezések formájában. Ha csak a kémiai komponensek vizsgálatával akarjuk kimutatni, ez nem derül ki egyértelműen, az eredményekből. Ha viszont a vízi környezetet és a benne élő élővilág egészét nézzük, a növényzet látványosan (makroszkópiusan és mikroszkópiusan) is jelzi a terhelést.

Bár a szennyezés forrásait nem sikerült egyértelműen kimutatni, de a fotók, légifotók látszik, hogy az erősen növényes szakaszok a falvak alatt, állattartó telepek közelében jellemzőek. A vízfolyás

Az alsó szakaszon tisztább a víz

partja mentén védősáv kialakításával ezeket a diffúzan beszivárgó szennyezéseket valószínűleg el lehetne kerülni. Súlyosbítja a csatorna helyzetét az is, hogy ezek mellé a terhelések mellé még tervezik több falu (Bátmonostor, Nagybaracska, Dávod) tisztított szennyvízeinek bevezetését is, de ezekkel a Ferenc-tápcsatornát már nem lehetne terhelni a jelen állapot alapján.

Köszönöm az Alsó-Duna-Völgyi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság munkatársai: Fehér Gizella, Kalocsa Béla, Várdi Zsolt, valamint tanársim: Mezeiné dr. Kopasz Mária, Schleicherné Kertész Farkas Bernadett munkám elkészítéséhez nyújtott segítségét.

Tomarics Gyula

III. Béla Gimnázium, II.B osztály

Nyáridéző

Képek a Futrinka utcából

Nyaranta begyűjtöm családombi apraját és még egy-két volt tanítványomat, akiknek családi körülményei nem teszik lehetővé a nyaralást. Kimentem őket a fővárosból, valamint a nem túl egészséges iparvidéki környezeti körülményből, és a Futrinka utcai parányi házikómban természetközeli kikapcsolódást biztosított nekik.

A városi gyerekeknek hatalmas élmény az, hogy 6-7 centis fiatal gyöcsökök szabadlának udvaromban. Kisunokám gyökerebéknak nevezi őket. Pár lépésre, a Dunaparti kövek között lakik saját síklók: Sük Lóránt, aki olyan rendetlen, hogy összehajlatlanul otthagya elnyúlt, kintott ruháskáját, miután kibőjt befelé.

Na és a békák! A zöld szín különböző árnyalataiban pompáznak, és barátságos hangokat hallatva árulják el jelenlétüket. Volt már, hogy az ajtó alsó rése alatt bejöttak a szobába, és a reggeli mozgóládkor csat-

toztak kicsi talpaikon a kijáratnál. Néha testközelben hagyják csodálni magukat. Egy ilyen élelénk, tréfa példány ráugrott világosszöke hajó unokám fejére. Ekkor jöttem rá, milyen jól áll a zöld szín a szökeknél. Újabb békakalandunk pedig az volt, amikor a kihagyott palca végére szűrt legyet örömet bekebelezte. Eseterem erősen fontolgatta, megcsókolja-e, hátha királyfivá változna. Gyorsan lebeszéltem, mondván, egy királyfival sok baj lenne, ugráltatna minket és parancsolgatna nekünk.

Az elmúlt nyáron elhoztak az anyacímekat picinyével „nyaralni”. Elégedett ábrázoláson látszott, hogy ők is jól érzik magukat, midjárt, hogy nyaralnak. Egyik reggel borzasztó nyivákolás, fújás és köpködés hangjára ébredtünk. Kínözve látnak, hogy a macskák háta görbült, szőrös borbolt, farkuk tapirozott. Farkasszemét néztek egy mókussal, aki jó szándékkal ugrott

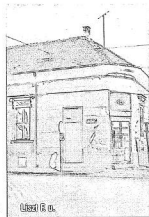
be a kertészen. Izgalmas pillanat volt és látványos sem mindennapi.

Látnak már kertünkbe menekült gyönyörű, riadt özbakot is. Jó darabig nézhetük saját ablakunkból úgy, mint más gyerek a televíziót.

Pók Oszkár, a kereszties, aki ugyan nem lovag, viszont enni akar. Egyetlen este sem felejtették el félrehúzni a függőnyt a gyerekek, hogy a kiáradó fény odavonzza az ablak külső sugara színté bámulatos hálójába a vacsoráink valóta.

Még most is fülemb csengenek a felkiáltások: „Nézzetek a Dunát, milyen gyönyörűen haragos!” Vagy amikor a lenyugvó Nap utolsó sugara szinte aranyhídat varázsol a vízre, elhangzott a programjavaslat: „Mejünk át az aranyhídon!” Némi vita támadt azon, hogy ki megy elől. Ezért nem valószínű meg ez a kirándulás.

Helga tanító néni

Baja anno - 1.

Görbe Ferenc fényképei

Noel Ö. Gábor kiállítása

Noel Ödön Gábor (1920-2003) Miskolcon született, apja kívánságára katonaiskolába járt, majd tiszti akadémiát végzett. Hamarosan a frontra került. Szovjet hadifogság után, 1947 őszén került haza. Képzőművészettel, amely gyermekkorától érdekelte, ekkor kezdett behatóan foglalkozni. A Budapesti Képzőművészeti Gimnáziumban Somogyi József, Újváry Lajos és Basilides Sándor mellett szobrászatot és festészetet tanult. 1955-től haláláig csak a festészetnek élt.

Felcsésgével az 1960-as évek elején kötözött Bajára, ahol műtermes lakást ígértek neki. A Vojnicki-kúriában kaptak egy két-szobás lakást, a műtermen azonban csak

ígéret maradt. Itt született 1963-ban fia, és itt ért be sajátos festői stílusa is.

Bajáról 1983-ban költöztek Kecskemétre. Egy örökségből rámaradt házban találtak végleges otthonra, ahol a vágyott, napfényes műtermen is megvalósulhatott. Noel Ö. Gábor megörökítése az emberi sorsot, az élet sodrában változó embert tartotta érdemesnek: a szín, a színek kontrasztja, a sík és a síkhöz kiemelkedő felületek, a különböző kollázszerű rétegek, az ábrázolt és a kitálat elemek egységével. Az 1983-ban induló, 1990-ig tartó korszak alkotásaiban a szabadon áradó gondolat és a szigorú, konstruktivista szerkesztet elöntötte foglalkoztatja.

Életrajvának titka abban keresendő, ami a képzőművészet mai világában talán a legnehezebb dolog. Jelet hagyni. Jelet hagyni azonban nehéz. Mert „a jel mindig kevesebb, mint az a fogalom, amelyet reprezentál, míg a szimbólum mindig többet képvisel, mint nyilvánvaló és közvetlen jelentése.” (Jung) Mert a jel ahi fogalmaz, sőt a jel maga az ahi fogalmazás. Noel Ö. Gábor nem fogalmazott ahi – egyszerűen csak mélyen és végérvényesen az emberi és történelmi dráma jelképes megjelenítése izgatja tárgyától és témától függetlenül.

A kiállítás március 10-ig tekinthető meg a Bajai Bemutató Teremben.

Kovács Zita

Tájkép I

Önarckép

Bajai halászszeve(le)k

(Bajai szépségek és bosszúságok, meg egy kis malacsült)

Ülök a Vízafogó kerü asztalánál. Most jöttünk vissza a Kádáról, a motorcsónakunk az éterem kikötőjéhez rögzítve, már túl vagyunk az első unicumon. A kerü asztal a Duna felé néz, a nap épp a Sugovica tengerében ereszkedik lefelé. Roston sült kecsagét rendeztünk, mert e helyen ez dukál. Finom fohagyományos olajjal kengetti a sáf a hátát, mint a masször egy öreg szokának a Gellért gözében. Bevallom, én vagyok a turt ma esti bősé. Korn délután óta kinn voltunk a Dunán, nagyokat úszunk és olvastunk az egyre

csendes napfényben. Nézzük a nyugodtan hőpálygó folyamat, amely itt, Európában a legnagyobb. Mint madarak között az albatrosz, halak közt a herce, szarvasok között a jávorszarvas. Tudom, a földrajzkönyvek szerint a Volga nagyobb, de az már Európa határán, mi pedig itt ülünk a szívében. A motorcsónak kikötve, testünk most enged ki a sok napsütést, bőrtünk a hordalék keltette bizsergést, ami csak itt, a Dunán megszerezhető élmény. A Tisza más, a Balaton más, a Fertő más. Nem rosszabb, csak más.

A pineér sürt hoz és levest, s mire a kecsagé megérkezik, szemben velem a napkorong belemertül a Sugovicába. Egy seprős motor lassan igyekszik befelé, de fél óra múlva csönd lesz és sötétség. Csak a gyertya világít az asztalunkon, s a vacsora végén a cigaretták parazsa. Ez Baja szépsége, mert ilyen nincs máshol.

Bajai szépségek és bosszúságok. Csináljunk leihárt? Nem, dehogy. Ez a város, a szőlővárosom nem leltározható, mint ahogy a nagyanyai puszkák sem, a keresztapák, fejre

nyomott barackok sem, a jól elhelyezett apai poénok sem. Mert ezek nem inventáriumi való dolgok, nem anyagiak, hanem lelkiek. A szőlföld, bár materiális, de végső soron érzelme, szeretet, sóhaj és épp oly szerelme, mint az az első volt valaha. Csak az a lány eltűnt már, képe megmaradt, de a szőlföldösök itt van velünk, minden nap, s boldog, aki – mint én – vissza-visszajárhat, mert nem látja a hétköznapiakat, csak az ünnepeket. *Baja mindig más* – ez a címe Pump Károli barátom fotóesszéjének, és valóban, Baja mindig más, de mindig önmaga is. Mint ahogy anyánk – bár hatvan év alatt ő is megöregedett – nekem semmit sem változott, ma is ugyanaz az arc, az a hang, az a gesztus, mert az anyáé és a szőlföld nem váltunk bebelünk, még ha amúgy ő is öregszik.

Mi Baja szépsége? Előszörben a vizei, a város alá bekéredző Sugovica, a szőlő-hez futó Tejes, a Dunába bukó Vajás, a Vén-Duna, a Rezzét, a Cserta, a Mór; a szigetek, a Koppány, a Kádár, a Pandárok, mert Baja szépségét előszörben a vizek adják és a váliak évszázadok óta, már Franco-vila korában is. A Duna és gyermekei, akik nélkül Baja csak egy lenne a poros alföldi városok közül, de nem, mert a Duna volt a differencia specifikus, a megkülönböztetés, a Duna adta nemcsak a halat, nemcsak a vízimolnákat és malomokat, nemcsak a hajózást, de a Duna adta a kereskedelmet, adta a megélhetést, adta a védelmet és adta árvizok a szenvedést is. A Duna és gyermekei, a szítyók, a fokok, a mocsarak, a nádasok, ahol megélt a madár, a sulyom, a sas és a nád, ahol békákat adtak a zúmmogó kórus. A Duna, amely egyéjre font a várossal, amely nélkül Baja nem Baja lenne, a vizek, ahol valaha megtanultam úszni, ahol kajakoztam, amelyek forró nyári homokjában mezfélbe fociztam, kapkodva a csúlkákat, mert dél felé már igen forró lett a homok. A Sugovica, ahol pecáztam, amelynek alsó rakpartján egy lányal andalgottam, a sziget, ahol ma is motorcsónakommal túroztam, az egykori városi strand öble, a Pedagógusok, a Nemzeti Bank, a Vízügy üdülőtelepei, és szemben a gázgyár konstans ümböje, a csépegetés várak a vízparton, a fejlesek a tégdíg éré Sugóban. E nélkül Baja nem Baja. És mi nélkül még?

A Főter nélkül, mert ilyen Főter nincs sehol a honban, mint Európában és sehol a világban. Minek kellett egy ilyen kisvárosnak ekkora tér? Grassalkovich akarta, az igazgató, akkori rendezvényszervező hírtelen megnagydobogott nagyvár. De hisz akkor már megvolt. A Csoborók, Baja egykorvolt nagyzóúri urai, akiket Rapcsányi Jakab oly érzékletesen ír meg, miként flancoltak

Bécsben és vetélkedtek, melyikük tudja jobban elpredálni a vagyonát? De hisz akkor már megvolt. Kinek a terve, miért alakult így? Miért az egykor jól lerakott bazaltkővek szépsége? A négy részre osztott tér, amely Nyugat felé nekiszalad a közhálának és kitárul a Sugovicára, és a messzeségben ott a Mecsek köklő hegye, keleti oldalán a Grassalkovich-palota a két Atlisszal (Atlissz, hanyatlissz – így Kosztolányi), s körben az eklektikus polgárházak. Fischer Mór egykori mecénás által tett alapítvány háza, hisz valaha a hírtelen gazdaggá letteknek még volt becsületük, s feleslegükből adtak a városnak, amely segítette őket. A tér, amely mediterrán s mégis oly közép-európai, amely Haját egyben európaiá teszi, mert hisz nyugat felé nyitott s nem keletre. Benne ől Márai egykori szentenciája: Magyar, nyugatra tarts, de sose feledd, hogy keletről jöttél! A tér szépsége és filozófia, alkalmok menő át rajta, kora hajnalban, amikor a Deák Ferenc utcán oly laposan, mint az alföld, beugyog a kora reggeli fény, vagy nyári délen, amikor kecskénő bősegérről remeg a levegő, s a bazaltkőcsák forrón verik vissza a nap sugarait, a Szentháromság szobron Jézus megdőlő a homlokait, az Atyaisten gyorsabb számnyasapásokra biztatja a Szentlélek galambját. Vagy este sétélj le a város házaitól a MABI-ig, amikor a nap a sziget és a Duna mögött lassan elbújjik a Gemenci erdő évszázados mocsái fölzei közé, mint egy megöregedett faun, akinek már nincs kedve a nimmik után futkosni, mert érz, jön az ősz. Vagy januári szombat reggel a piacra mehet, amikor az éjjel hullott hó oly érintetlenül takarja be a teret, mint az a fehére lepedő, amellyel fiatal lányok szedik hajnalban a harmatot.

Baja e kettő, a Duna és gyermekei, no meg a Főter nélkül nem lenne Baja. E két szépség itt a legfőbb, mert az itt lassan áramló vizek és a fényesen ragyogó tó mind-mind bennünk van, gyermekkorunk óta, éveken át, mint a méz, vagy a bohtyítés aszúbor cséppjei, lassan hatolt belénk s tett minket bajaiakká. S mi még? A vonakert platinájai, amelyek hívősen integtek, amikor nyár elején a meleg estében újra leszállhattam a pesti gyorsról, a platinák, amelyek egykor Baja kedves fiai voltak, nemcsak a vonakertben, a szigetben, a Véndánál, de jutott meg egy a Jeky-szobor köré, a Zsillap, meg a Déri-kerbe is. És maga a Déri-ker, mára elveszett szép kőkerítésével, vázákai díszített kapuival, rózsával befutott padjaival, ahol bajai kislányok adták oda rózsaszínre duzzadt ajkukat egy távolról jött útnak, aki olykor nagyokat lódított, hisz e padokon hazadoi is jölegett, mert a szavakat

jótkönyvben beborította a futórólcsa májusi illata. A Déri-ker, vagyis a franciskusok barokk egyzóni zárt gardenje, ahol egykor még Martinovics Ignác lepozogatta a breváriumot és nem hallott még a Vénmezőről, ahol majd a bakó Ferenc császár akaratából elválasztja fejét a testtől. A Déri-ker, ahol egykor az ott lakó: Madárdalnak, gyermekécskének, s ma az: Videokamerával megfigyelt terület, károkozás esetén peres eljárás indul.

S a bajai hangulatos utcák, elsőlegesen ahol megszülettem, a gróf Baththyány Lajos utca első szakasza a Sugovicától az Atilla utcáig, ahová csak az jött be, aki ott lakott és a Nemzeti szállóba liferáló kereskedők. Macskakövek fedték az úttestet, a járást pedig régi bajai, hatszögletű égetett járdakövek, amelyek szerte Baján egységes stílust és fogózatot adtak a városalköveknek, mert szépek voltak egyszerűségükben is. Milyen szép volt a Széchenyi utca felső szakasza a Petőfi és Czűrjosi utca között, ahol a bazaltkővek hangulata átragadt az egyszerű polgárházakra is és fák voltak, amelyek alatt hazakiesérvén a lányt oly jól-esett a csók (feleségem szíves közlése). Micsoda hangulata volt két sorban ültetett gesztenyefáival a Rókus utcának, a minden évben visszavágtatóg gömbösköcs Petőfi utcának, az alvjéi Hétház utcának, amely tényleg hét házából állt és a házak arcai a romantikus, látnokai, fűzfőkkel benőtt Sugovicára néztek. Milyen csendes andalgást kínált a Péter Pál utca a templomtól a Sugó-partig, a Grausug utca kocsi nem látott békéje. Mennyire csöndes volt (visszám deklaránt kivéve) a Patak utcai sporttelep mögötti kis utcák negyede egész le a Livoda szítyós közfűjé, ahol májusban sárga írisz termett, amit eufónizálisan nöszíromnak nevez a magyar és igaz, mert tényleg olyan. Milyen romantikus volt Szent János csöppnyi városa, a gáttal és a gáton innen rejő Nepomuki-kápolnával, ahol minden május 16-án halászkok vitték a Szent szobrárt a Sugovicára, hajóra tették és lampionokkal kísérték be a város alá, mert Nepomuki Jánost a cseh király vízbe fojtathatta, de a halászkok máig védszentjükként tisztelik, s hálá Istennek most már évek óta ismét ott sétálhattam a menetben (csak annyi színyog ne lenne, mint tavaly volt). S milyen csöndes nyugatonlartunk az esti hajót a Nostrádnál, a Duna-parton. Gyertyalámpások fűlkerek jöttek ki este tíze, a hajó érkezésére, a lovak fejére zibos turizmust húztak a kocsiok, akik elmélázva pipáztak a bakon, mert a meleg duma szél távoli emlékeket hozott régi banyevic menyecskékről, akik addigra már ráncos vénasszonyokká lettek, de nem a kocsiok emlékeztetben.

Baja szépsége? Vannak-e még, vagy már csak az emlékekben? Vannak, de most már a sok szemet bántó újdonság között, megbújva, elrejtve, visszahúzódva, mert a főmegegyer, főmegfőnök rombolása átalakítja a várost. Mivel kezdődött? Talán a Bácska áruházzal, amely Baja második terételte elviselehetetlenné, nem tudom, ki tervezte, de istenuccsal egy táblára kiformázta annak a nevét, aki tervezte, aki engedélyezte, és aki megépítette is. Nem haragból – ocalásként. Elrejtették, hogy soha többé. Mint ahogy soha többé lerombolni a legszebb bajai utcát, a Szent Antal utcát, évszázados fát ki kívágni a máig nem eldőlté, mekkora az utca tervezett szélessége, előre-hátra házakat rakni, némelyik építési engedélyt pompadúr. Az 51-es utat átvezetni a városon, evégett elfoglalni a Déli-kert jó részét, és békés bajai kertetek felszámolása, újgazdag, ízléstelen házioroklat felhúása. Jekly András bajai kalandorlegény sem állta meg a helyét, bár egykor Batányi a lábát elől hevert, saját szülővárosra áthelyezte szobrát, lebontotta előle a járáshírséget és konzum áruháza épített a helyére, csodálom, hogy András barátunk nem tette meg, amit évszázad óta ígért: Megyek Csánádra és teszek Bajára (nem volt ennyire választékos). Aztán, mint a rablógylós az első gyilkosság után, most máj köznyelven jön a többit, elszabadult a pokol: a Szégyenhez illő Sugóvára-híd helyett egy léptékében oda nem illő híd épült (megszoktuk már, bár persze, mindezt meg lehet szokni), 1956-ban elvitt az ár a Vörös-hídot is, az se jött vissza. Minek is, hisz lakótelep került a Dely-féle árnak helyére, szűz méterre a Sugóvától, mert hova máshová is kellemes lakótelepet építeni? Elűnt a hetipiac a Főteről, amelynek színe, zize oly csodálatos volt, s nézünk meg az Eötvös utcán. Ki volt az a városrendező és főmegfőnök, aki egy májlyedésbe vitte az utcáztatást, másoda ötlet volt ez, és milyennek a portálók itt, a város főutóján? S ezzel még nincs vége, a legújabb a szökőkút a Főterem. Kinek jó ez? Nézzem a bajai hírportál szavazását, majd kétharmad majd. Nem ért ezzel egyet, de a szökőkút barát. Miért? És az új városrendezési tervek, amikor a Tóth Kálmán téren medence fog tűndöklölni, mert hogy alföldi városokban az így szokás – mondá a tervező, aki már több alföldi várost „rúndezett”, de Baja vízes város, ide nem kell a terekre medence, mert van neki saját élővíze. S hogy lettek vízszelvé a bazaltkövek a Fő-térre? És hová tűntek a bazaltkövek szőlőházain utcajártól, amelynek sajátos hangulata volt, hisz ott volt több mint száz éve. Maga volt a múlt, s ez kinek fáj, s miért, ki-

nek a lázáma volt, hogy most aszfalttal öntötték le, generál szóval ezt a városrendezési szűzszűzletet. És a belvárosi házak színe, néha egy házban több is, lehetőleg lüpi-kék, kikericszár és rózsaszín vagy epertágy. És a „kutyások” a házaitól kinyúlva, a Munkácsy utca elején és máshol is, no meg a homlokzatok megbontása, fizetetlen feladatok, ahány titel, annyiféle nyílászáró, soroljam? És egyáltalán az utcaburkolatok, amikor a bezalt- vagy macska-kövek közé oda van szervint egy teherautónyi betonföcsök. Minden város olyan utcaburkolatot kap, amelynek a városiakok elűnének. Megszokták, lustaságból vagy csak a negyvenéves kommunizmus belénk rögzült kistitkésége folytán, úgyis odafent döntik el, ebbe nekünk nincs beleszólásunk! Miért nem lenne? És a legeslegújabb, a Sugóvica-parti engedélyezett Interspar áruház, mert hol legyen Baján egy nagyáruház? Nem az ipari és kereskedelmi negyedben, hanem a város legértékesebb, legszebb részén, a város szívében, a Sugóvica-parton! Aqinóli Szász Tamás szerint nincs a világon semmi, aminek ne lenne meg az elégséges oka, nyilván ennek is megvan.

Itt ez a gyönyörű kisváros, csodás fekvésével, épített örökségével, a bajaiak kedélyével, megszerveveltek, megölt és megtörték múltjával, csodás lehetőségeivel és akkor még, miért ez a sok bocsánatos és halálós bűn? Miért, hogy senki jó és szép újra megélt ünnep, évforduló, összejövetel, rendezvény ellenére még mindig csak azt mondják nekem régi bajaiak: Írd meg, te megírhatod, mert nem laksz itt! Ez nem igaz, mert én lélekben ma is itt lakom, és ha megőrzésem, még inkább itt akarok lakni! Nekem semmi sem drágább ez a város, mint mindenkié, aki itt fekszik és itt kel, akinek szívében ott a kapuk, és aki itt fűzi az adót Amerika az amerikaiaké – mondta Monroe elnök több mint száz éve. Baja a bajaiaké – mondok most, és mint tudjuk, mindenki bajai, még a főisten is. Ő pedig elég nagy püf-fő. Ne veszítsük kedvünk, van még esélyünk. Ádám és Éva, Baja védőszentjei nem voltak éppen büntelenek, de mégis túlik származik az egész emberiség, mindenki, akár bajai, akár nem.

Ádám és Éva, könyörögjétek ártunk!

Malacot a magyar ember ritkán eszik, pedig a finom is tud lenni. Persze az igazi malac, az választási, amely persze nem csak – mint most – parlamenti választásokkor kerül elő, hanem mindig, amikor egy malacot elválasztanak az anyjától. Amit a hentesek árulnak, az sem rossz, de az már nem malac, hanem stüld, van harminc-nyolcvan kiló. Az

igazi malac 8-10 kiló, gyenge a húsa, porhanyós, és ha jól megájt, még a vékony csontjai is elroptathatók (ha nem vagyunk barátságban a kutyákkal).

A malacsítés a flaszerezéssel kezdődik, én e célra egy olyan keveréket használok, amely egyharmad só, egyharmad bors és egyharmad öltöt kőmény, s ezzel jól bedörzsölöm malacunkat mindenből, ahol nincs bőre. Mert a malac legfontosabb része a finom bőre, amelyet se nem szűzünk, se nem bozozunk, hanem finom díszszőrzettel, legjobb mangalicából, bekeverjük, mint amilyen reggel a tas alatt beszappanozzuk magunkat. Itt persze megint nagy átvérsek vannak, mert amit mangalicákkal eladnak, annak fele sem az, ennyi mangalica, amennyit most árulnak, még akkor sem volt e hónapban, amikor nagyapám minden decemberben mangalicát vágatott és az a díszfajta volt a természetes. Ma már boldog-boldogtalan mangalicát és szűrkemarást árul, nota bene, ezek többsége hamisítvány, ezért ha tényleg mangalicázzát akarunk venni, akkor keressük meg azt, aki szűrlésről anyakönyvi kivonatot is ad a termék mellé. Fejéltől a farkáig jól kenjük be szűrl malacunkat, majd a farkát, füleit és a négy gyenge lábát burkoljuk filébe óvatosan, mint egy baletinát, mert ne égrenék e finom alkatrészek, majd tegyük egy pezszegetővel a hűtőbe, de csak azt követően, hogy megittuk előtte a tartalmát, amíg masszisztuk a jószágot. A malacnak ugyanis jól megölt és finoman ropogós bőre a legértékesebb kincs.

Malacot legjobb kemencében sütni, amely manapság alig áll rendelkezésre. Legjobb megoldás, ha barátságban vagyunk egy pékkel, s odavisszák a jószágot, bámulatosan megölt nekünk, amint szűrtettől lábalakással a platin, szőzében egy alma vagy egy citrom. Ha nincs ilyen barátunk vagy ismerősünk, akkor otthon kell nekállni a malacsítésnek, de egy választási malac ritkán fér be a tűzhelyre, ilyenkor nincs más teendő, mint sütes előt Prokuratárszék eljárási, malacunkat kettévágni és két félmalacot sütni, majd az ebédészettel újra összejeltesztelni.

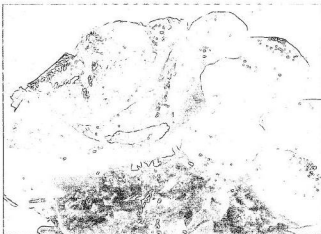
Malacsült nincs párolt káposzta nélkül. Nagyanyám mindig fehérikáposztát díszített kőménnyel, egy kis párolt hagymára dova a kőménya szeletelt édeskáposztát. A vöröskáposzta mutatósabb – mint a vörös nök is –, de mégis a szűke itt finomabb, ki tudja, miért van ez így, de így van. És ne feledjük, hogy düszet is kell a sültbőz, amin megint el lehet vitatkozni. Én nagyra becsülöm a frissen főzött birsompot, de nagyon jó a szűva, a kőre és a felhevített őszibarack is, lénnyeg a sült malacot könnyűen moll dallamához a káposzta kőményes

dúrja, míg a kompót édessége lezárja a harmóniát. Egy kevés, malaccal egyült sült, karikára vágott rósejbnél már csak kontrapunktozza a dallamot, amely szópen szől, mint egy régi keringő, a Herkulesfürdői emlék, de csak akkor, ha poharainkban idei villányi portugiser, vagy szekszárdi rosé van, de könnyen összemegedlik malacunk egy száraz rizling hosszúlépéssel is, különösen, ha egy-egy szelet borda vagy lapocka után megismételjük a beütést.

Malaca van – mondják a szerencsés emberek, s igaz. Malacunk van, ha ilyen jól megsült malacpecsenyére vagyunk hivatalcsak, s ha már szánkat megtörölve kipetintjuk a mellény alsó gombjait, grójtunk rá egy félkövér havannára, mert így a pecsenye még hosszú ideig a miénk marad. Nemcsak testen, de lélekben is. Hies igazából nem is a testünknek eszünk, hanem a lelkünknek.

Jávör Béla

Színes előzetes a 20. oldali cikkhez:

Kockásliliom (A hépek dr. Tóth Imre házának udvarán készülték)

A virág alulnézetből

Bókoló kockásliliom

A Szent Vér kultusza Bátán

A Szent Mihály arkangyal tiszteletére alapított bátai bencés apátságot erkeijére tette országosan ismertté és korának minden társadalmi rétege által látogatottá. A török idők előtt a leghíresebb hazai vérző ostromot őrző monostor a Baja környékén élők legfontosabb búcsújáró helyének számított, de a történelmi Magyarország minden részéről jöttek ide zarándokok. A mohácsi csatát az erkeje még túlélte, 1539-ben azonban az apátság végérvényesen a törökök prédájává lett. Romjain 400 évvel később, főként Fajth Jenő apátplébános áldozatos egykezetének köszönhetően készült el az a Szent Vér vagy más néven Hunyadi-emléktemplom, amelyet Virág Ferenc pécsi püspök mintegy 6000 hívő jelenlétében 1939. október 1-jén szentelt fel. A konzekráció néhány hónappal ezelőtti 70. és IV. Jenő pápa 1434-ben kiadott búcsúlevegének tavalyi 575. évfordulója alkalmat ad arra, hogy az erkeje és az egykori apátság múltját felidézünk.

A térképre nézve azonnal látható, a mai Bába kedvezőtlen közlekedési feltételei. A széktelepülés a Bátászék és Dunaszekcső közötti közúthoz beköthetetlen csatlakozik, s a Duna is távolabbi fekszik a falutól. 900 évvel ezelőtt azonban egészen másképpen nézett ki minden. Az akár Szekszárdig hajózható egyesült Sio és Sárvíz a Klastrom-hegy teraszán magasodó középkori apátság alatti kanyarulatát követően torkolt a Dunába, amely ott két ágra szakadva a Mohácsi-szigetet ölelte körbe. Így Bába a Tolnánság kezdődd, keletről a Duna és nyugatról a Szekszárdi-dombság határolta Tolnai-Sárköz déli végének kitüntetett pontján, fontos vízi utak kereszteződésénél fektett, amelynek forgalmát a hegyről jól lehetett ellenőrizni. Jelentőségét oklevelek adatai is alátámasztják. A régészeti emlékek szerint a kelták, majd a rómaiak által lakott helyet Bātātō néven először Szent István királyunk egy 1015-ből származó privilégiumlevele említi. XII. Benedek pápa 1337-es oklevele Szent László királyunk alapításuként szól a bátai bencés apátságról, amelyről egy kiváltságlevelével alapján tudjuk: 1093-ban már bizonyosan fennállott. Más adatok híján ezt az évszámot tekintjük a Baranyai-dombság keleti lankáinak kiemelkedő részéről a Sárközre és a Duna völgyére néző középkori apátság alapításának időpontjának. Győrffy György szerint királyi udvarházat szentelt monostornak, de több, ezzel kapcsolatban felmerülő részletkérdés válasza nem

derül ki egyértelműen az adatokból. Szokolay Margit az apátság feladatát az itt élő besenyők megtérítésében látta (Szokolay Margit: *A magyarországi besenyőtelepek*. Szeged, 1929. 10. oldal).

Az alapítást követő 150 év alatt történetéről csak az időszak végéről vannak információink: a 12. századi oklevelek nem említik, a 13. század elején születettek csupán a megelét jelzik. A befigyott Dunán 1242 februárjában átkelő tatárok felégették a közeli cikádori (bátaszéki) apátságot, és valószínűsíthető, hogy a bátai is hasonlóképpen járt. A korai feudalizmusban a kegyuri jogokat az uralkodó gyakorolta. A tatárjárást követően azonban a király saját forrásai nem bizonyultak elégségesnek összes egyháznak helyreállításához, ezért számos esetben magánkegyúri jogot adományozott. Nem volt ez másképp a bátai apátság esetében sem: egy 1267-ből származó oklevél szerint Koronóci Péter fia István a kegyúri jog. Egy 1291-es adatról szól, hogy III. András király a kegyuraságot Kemény baranyai főispánnak adományozta. Az Árpád-ház férfiágán történő 1301-es kihalását követő bizonytalan, a tartományurak hatalmaskodásait jellemző állapotok felszámolása Károly Róbert 1308-as trónra lépésével vette kezdetét, de az ország rendjét nem lehetett egy pillanatra a másikká helyreállítani. Rosszabodott az apátság helyzete is, mert birtokai közül a kalocsai érsek elfoglalta Apátit (ma Apatin Szerbiában), a pécsi püspök pedig Nyárád mezővárosát a hozzá tartozó bat-faluval. Ez mellett Koronóci István és Bakóci Egyed korábbi kegyurnak a monostort számtalan értékes tárgyától és birtokaitól megfosztották. A gondok súlyosságát jelzi, hogy Boleszló apát jogorvoslati kérésével még az Avignonban székelő XII. Benedek pápát is felkereste, aki az esztergomi érsekre bízta az ügy megfelelő rendezését. A fennmaradt iratok a továbbiakban is elsősorban birtokpererekről szólnak. Külön említést érdemel az, hogy az apátság birtokainak a szomszédok felé történő tudatosítása érdekében Fibián apát Nagy Lajos király 1367-ben átratta Szent László 1093-as privilégiumlevelét.

Ha a bátai apátságot kulturális színvonal szempontból vizsgáljuk, megállapítható: korának európai szintjén állott. Ékes bizonyíték erre Pál apát 1377-ből származó, a szekszárdi múzeumban lapidáriumban őrzött sírköve. Felírata, kialakítása tartalmi és formai szempontból megfelel a kor jellem-

ző stílusjegyeinek. Másrészt hét magyarországi középkori bencés szerzetesről ismert, hogy egyetemen végzett, s közülük három bátai. A bécsei egyetem anyakönyve megőrizte az 1414-ben beiratkozott Pál apát és káplánja, György szerzetes nevét. A harmadik, László apát, néhány évtizeddel később lett az egyetem hallgatója.

Szólni kell a 12-13. századi katolikus Európa vallási életének jellemző sajátosságáról, az Oltáriszentség szerepének növekedéséről, és a vele kapcsolatos közfelfogás változásáról. Egyre nagyobb érdekeltetés övezte az eucharisztikus jelenséget, s a lelkeket éleken foglalkoztatta Krisztusnak a kenyér és a bor által színe alá rejtőzött dicsőségének gondolata. Megtérítőknek-e az átlényegülés (transsubstantiatio) a kenyérből és a borból Krisztus testvé és vérvé? A fokozódó tisztelettel együtt növekedett az eucharisztikus csodák száma: az első közül a legismertebb az itáliai Bolsenában következett be. Itt 1264-ben egy, az átváltozásban kételkedő miséspap véletlenül feldöntötte a kelybet, s a korpálion bor helyett vérfoltok jelentek meg (az ostenabrozst erkejeként őrzik ma is az orvostól székesgyűzőben). A fennmaradt források az esetet követően a 13-14. században számos vérző ostyával kapcsolatos csodáról szólnak be, a legtöbbről Bajor-országban. Az ottani legendák vizsgálata megmutatta, hogy a szent ostyá vérzésének vagy más csodájának az Oltáriszentséggel szemben elkövetett tiszteletlenség a leggyakoribb oka. A kiengesztelés történetét ünnepi körmenettel, templom vagy kápolna építésével, amelyhez rövidesen megindultak a búcsújárások. Európa több részén hasonló folyamatok eredményeképpen alakult ki az egyes kegyhelyek egyedi arculatát meghatározó kultusz és legenda.

A bátai apátság Szent Vér ereklyéjével kapcsolatos első, legkorábbiáról szóló adat Thuróczy János: *A magyarok krónikája* című 1488-ban, előbb Brünneben, majd még ugyanebben az évben Augsburgban megjelent könyvében olvasható. Előzményként tudni kell, hogy 1415-ben, a boszniai háborúban Garai János uxorai, Maróti János macedói és Csupor Pál szlavóniai bán vezette magyar seregek cselvetés következtében Hervója bosnyák főúr – Spalato hercege – hadiáljában szemből aludtak. Mindhárom vezér az ellenség kezébe került, s a súlyosan sebesült Garai a tömlőben fogadalmat tett. Thuróczy szerint ennek megfelelően kiszabadulása után rop-

pant súlyos vasbilincseit az utókor örök emlékeztetőül a bátai monostorra hagyta „Urunk Megváltónk legdrágább vérték dicsőségére,” s ott az ajtószámkokra erősítette. Az eset híre annyira elterjedt, hogy később írt róla Antonio Bonfini, sőt Tinodi Lantos Sebestyén is megemlékezett *Zsigmond király és császárnak krónikája* című históriás énekében:

*„Jó Garai János bán fogollyá esék,
Nagy kegyetlen fogdághoz ő tartaték,
Végre a tömlőcből kimenekődék,
Istenből szabadsága megadaték.*

*Ő szetszállt Bátára ment vala,
Mely vasakkal őt megvasztaták vala,
A szent vértől azt mind ott hagyta vala,
Ő miá szabadult – azt velt vala.”*

A vérző ostyák csoportjába tartozó bátai erélyéről szintén megemlékezett Petrus Ransanus (1428-1492) diplomata-püspök. A *magyarok történetéről* című munkájában:

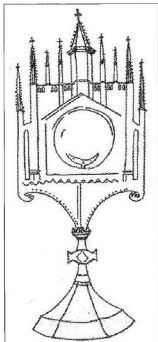
„Báta kicsiny falu ugyan, de mégis előkelő helyet foglal el bencés monostora miatt, mely messze földön híres ama féltendő csoda révén, hogy a szentostyában Krisztus vére testének kis részecskéjeivel együtt látható, mint ezt sok szemtanú állítja.”

Thuróczy történetéből nyilvánvaló, hogy a boszniai háború idején a bátai erélye országosan ismert volt. Így megszületésének és a vele kapcsolatos csodának már legkésőbb a 14. század vége felé meg kellett történnie (Sörös Pongrácz: *A bátai apátság Krisztus-vére erélyeje*. Religio, 1907. 38. oldal), de ezekről sajnos nincsenek ismereteink. Ugyanakkor az is valószínű, hogy Garai fogadalmá és zárandóklata további, jelentős lendületet adott a báti kegyhely fejlődésének. A virágzó kultusz nem kerülte el Zsigmond király figyelmét, akinek folyamodványára 1434-ben IV. Jenő pápa búcsút engedélyezett az ide zárandókláló hívőknek:

„Krisztusban szeretett fiunk, Zsigmond római császár folyamodványában elénk tárta, hogy a bencésrend birtokában levő báti monostor templomában Krisztus Urunknak az Oltárszentségből kiömlő csodálatos vértét és a szenteknek egymással erélyekét érzék, és hogy ezeket az erélyeket időről-időre a népnek nyilvánosan is megmutatják. Ilyen alkalomokkor természetesen megoszlanak a népeknek szolgolt összevérdőni. Mi tehát, hogy a hívők a nevezett templom látogatására annál jobban felbuzduljanak s a szentvért és a többi erélyt annál nagyobb áhítattal forjadj körül, minél több búcsúnál és bűnbocsánattal érnek magukat elhalmozva, mindazoknak, akik Urnapján a kegytemplomot felkeresik, az erélyek felmutatásánál jelen vannak s bűneiket összezte

bánattal megbánják és meggyónják, ím ezennel a mindenható Isten kegyelméből, úgyszintén Szent Péter és Pál apostolok tekintélyéből téve és tízszer negyven napi búcsút engedélyezzek.”

A bátai erélye egyetien, napjainkra fennmaradt ábrázolások emlíkték Vince apát 1500. évi búcsúlevelének pecsétjén a Festetics-család kesztelyi levéltárában Holub József találta meg 1940-ben. Jelentősége miatt Holub leírását érdemes szö szerinti idézni (Kónyi Márta-Holub József-Csalog József-Dercsényi Dezső: *A bátai apátság és Krisztus-vére erélyeje*. 1940. 47-48. oldal):

A Szent Vér erélye 1500-ból megmaradt ábrázolása Vince bátai apát búcsúlevelének pecsétjén (rekonstruálta Nagy Imre).

„A körülbelül 24 mm átmérőjű pecsét képe monstanciát, szentségmutatót ábrázol, amely talpával a pecsét szélén áll, teje pedig a pecsét felső szélét érinti. ...

A finom vonalú, díszes monstancia a XV. század felését mutatja (turris, turricula), olyan mint egy háromtörű gótikus templom keresztmetszete. A közepen kisértőből vagy füvegéből készült tokban volt elhelyezve a szent ostya, amely a félloldalakú tululában nyugodott.

A képen a humus nem látható, mert a szent ostya kitölti a szentségtartó egész belsejét. Ezt pedig azért rendezte el így a pecsétvéső, mivel az aránylag kis helyen csak így tudta megoldani azt a feladatot, hogy felhússze a szent ostyán a rajta megjelent és állandóan látható szent vér cseppjeit. Három pont – ahol kettő, fent egy – jelzi ezeket.”

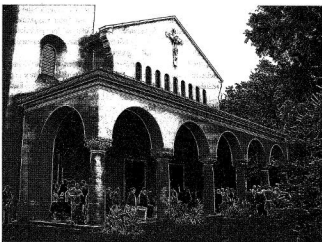
Az erélyt valószínűleg a kolostorépület erre a célra kialakított kápolnájában őrizték és ünnepeken egy, a templomba nyíló magas loggiáról mutatták fel a hívőknek.

A búcsúengedély kiadása után néhány évvel, Albert király 1439-es halálával Magyarország ismét a trónért folytatott küzdelmek helyszíne lett. Garai László serege győzt a Délvidéken az özege királyné mellett és Buda felé indult. Célja a nemesség által királlyá választott I. Ulászló eltűzése volt, aki csapatait Hunyadi János vezetésével küldte ellenük. Garai Cikádornál (Bátaszéknél) letéborozott, majd az ellenség közeledtének hírére visszavonult Bátára. A csata Hunyadi békés megegyezési ajánlatának elutasítása után kezdődött, és az általa vezetett csapatok teljes győzelemmel végződött. Ő ezután a király kegyéből egyre magasabb országos méltóságokba emelkedett. A történetírás az itt aratott győzelemmel magyarázza a Hunyadi családnak a bátai apátsághoz és erélyéhez fűződő különleges ragaszkodását-tiszteletét. Egész vagyona rúgott azoknak a dalmatikiaknak és kaszálknak az értéke, amelyeket Hunyadi János, felesége, Szilágyi Erzsébet, Mátyás király és Corvin János adományozta a monostornak. (A vesztés mohácsi csata után a Győrszentmártonba – ma Pannónhalma – menekülő szerzetesek vitték magukkal a bátai templomi ruhákat, és az ott készült jegyzéket megőrizte a garamszabenedéki apátság levéltára.) Különösen megható Hunyadi László ajándéka, aki kivégzése előtt, halála órájában – tempore suae mortis – egy fekete dámsz, arannyal átszőtt miseruhát küldött Bátára. Mellettek más főúri adományokról is tudunk. Perényi Imre nádor arannyal gazdagon hímzett miseruhát, özege, Kanizsai Dorottya arannyal átszőtt, ezüst koronákkal díszített kamukabátját (ez fedte a Szent Vér erélytetőjét), Kinizsi Pál özege vörösrőrsz, arannyal hímzett kaszálát adott: a felsorolást még hosszan lehetne folytatni. Az ajándékok között nemcsak ornátusokat jegyeztek fel, hanem drágaköveket, nemesféműből készült tárgyakat és kiegészítő ruhadarabokat is.

Egy, Humyadi László 1457. március 16-án történt lefejezését követően néhány héttel íródott levél híre szerint az akkortól a Garaiak kegyurasága alatt álló bátai apátságot Székely Tamás vránai perjel, Nagyvígyi László és Nagy Simon megostromolta, elfoglalta, illetve onnan rabolta, pusztította a vidéket. A zavaros állapotok Humyadi Mátyás trónra lépésével értek véget és új virágkor kezdetét jelentették az apátság életében. A kegyúr Garai Özvegye és Széchy Dénes esztergomi érsek 1460-ban István minorita szerzetesre bízta a vezetést, majd II. Pius pápának köszönhetően 1464-től az apátság a megyéspüspöktől közvetlenül az esztergomi érsek alárendeltségébe került.

II. Ulászló 1512-ben a Mucsei János apátal rossz viszonyban lévő Perényi Imre nádort tette meg az apátság kegyurává. A konfliktus odáig fajult, hogy Perényi az apátot kizárta a monostorból, aki hamarosan le is mondott tisztségéről. A nagykáptalannak azonban sikerült elérnie, hogy II. Ulászló beldása: a kegyuraság átruházása árt a Szent Korona tekintélyének. A király ezért 1516 elején visszavette a kegyuraságot. Ennek ellenére Perényi 1519 elején bekövetkezett halála után fia, Péter tovább zaklatta a szerzeteseket, sőt még a Szent Vér ereklyét sem kímélte és erőszakkal síklősi várba vitte. Ott nem maradt sokáig, mert a források 1521-ben már újra Báttan említik. A törökök ellen felvonuló II. Lajos vezette magyar sereg 1526. augusztus 18-án érkezett Báttára. A folytatást mindannyian tudják: vereség Mohács mellett a király halálával és az ország két, majd 1541-től három részre szakadása. A vesztes csata hírére a bátai szerzetesek az apátság gyorsan összeszedett értékeivel Pannonbátra menekültek. Ekkor még úgy tűnt, a török nem akar tartósan berendezkedni, ezért hamarosan visszatért az élet az apátság falai közé. Néhány év múlva, 1529-ben a betört törökök még csak Báta egy részét égették fel, az 1539-ben történt újabb támadás azonban nemcsak a települést pusztította el, hanem az apátságot is. A későbbi feljegyzések már csak a leghevesebb magyarországi Szent Vér ereklye emlékirát szólnak.

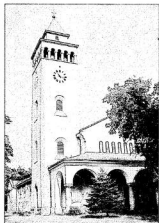
Érdekeség, hogy egyetlen hazai vérző otyáról sem tudunk annyit, mint a bátaíró (pedig erről sem tudunk sokat). Említés szintjén ismert a szegedi és pécsi; búcsien-gedőli maradt fenn a kassai, a szlavóniai Ludreg városban lévőről, a vassziről; adatok vannak a győri, az esztergomi és a garamszentbenedeki (utóbbi ereklye nem eucharisztikus jellegű). Vérző os-

Az 1939-ben felszentelt új templom homlokzata az előcsarnokkal

tyánk eltűnésében valószínűleg a 150 éves török hódoltság alatt őstáj állapotba került Sárköz zavaros viszonyai mellett a terjedő reformáció erekegyellenes szelleme játszhatott szerepet (Balanyi György: *A Szent-
vér tiszteletének nyomai a magyar középkorban*. Vigilia. 1952. 581. oldal; Bálint Sándor-Barna Glóbor: *Búcsújáró magya-
rok*. 1994. 68. oldal).

A török uralom alól felszabadult vidék a be- és visszatelepítések nyomán újra kultúrtájja kezdett válni. A 18. század a lassú fejlődés időszaka lett Báttan: nőtt a lakosok száma, elkészült a református templom és más középületek. A Kollonich Zsigmond bíboros, bécsi érsek és bátai apát építtette katolikus templomot 1741-ben szentelték fel. „Halála után az apátság birtokai Bámaszékkal együtt örökös alapítványul a bécsi Mária Terézia nemes nevelőnek adományoztatott, ettől kezdve csak az apáti címet nem adományozták érdemes egyházi férfiaknak” – írta Rupp Jakab (*Magyarország helyrajzi története fő tekintettel az egyházi intézményekre vagyis a nevezetesebb városok helységeit, s azokban létesült egyházi intézetek, püspökmegyéik szerint rendezve*. Pest, 1870. 378-381. oldal). A *Tudományos Gyűjteményben* két cikkben olvashatunk Báttáról, amelyek meglévő romokról és azok költségvetésének elhordásáról szólnak (a helyi építkezéseknél előszeretettel használták ezeket). Például a már említett Pál apát sírköve így kerülhetett Máté Jánosné bátai pincéjének falába, ahol 1869-ben Rómer Flóris régész találta meg. Az első cikk (1824. X. kötet, 53. oldal) szerint „... a be-

A templomtorny
harmonikusan illeszkedik a szentélyhez

gyen látszatok egy Vár formára épült Klastromnak nyomdokai, melyek a' régi-ségtől, és az irigységtől elnyomattatván, el hordattatván, csak a' vízgázló szemnek tet-szenek.”, a másodikban (1828. VI. kötet, 44. oldal) „Több romok mutatják, hogy ez a' város valaha nagyobb 's hajdan a' Sz. Mihál Apátságának jószágja volt.” Lényegé-ben ezt ismételi Féryes Elek 1841-es mun-kájában is (*Magyar Országának, 's a' hozzá kapcsolott tartományoknak mostani állapotja statisztikai és geographiai tekintetben*, 309. oldal). A főleg a 19. század második felében befekézt vízzsádközyen munkák szünté

teljesen megváltozott feltételeket teremtve új fejezetet kezdtek az itt élők életében, s egyúttal Sárdók képét és Bóta adottságait is megváltoztatták. Mellette a 19. század végének vasútépítései, a bajai vasúti híd és a Bája-Bátaszék közötti között lettek azok, amelyek Bóta korábbi közlekedési csomópont helyzetét megszűntették (a falu és Szeremle közötti komp 60 éve szűnt meg).

Az I. világháborút követően helyi igény merült fel egy új templom építésére. Ennek oka egyrészt, hogy a meglévő kőcsinnynek bizonyult, másrészt a hosszan elnyúló település keleti felén feklődött, és így a nyugati részen élők számára túlságosan messze volt. Az 1922-től itt szolgáló Fájth János apátplebánosnak sikerült az illetékes

egyházi és állami vezetőket az egykori középkori apátság helyén építendő templom ügye mellé állítani. Levéltári kutatások, majd régészeti feltárások után, országos és helyi adományoknak köszönhetően, jó részüket itteni munkásokkal 1938 nyarán kezdődött meg az építkezés. Az egy év múlva elkészült templom berendezését újabb gyűjtés tette lehetővé, az ünnepélyes szentelés még ugyanezen esztendőben, október 1-jén történt. A háromhajós, félköríves apszisú és egytoronyú Szent Vér-vagy Hunyadi-émléktemplom Lechner Lóránt építész tervel szerint neoromán bazilika stílusban épült, bejárata előtt oszlopcsarnok áll. Történelmünkre, a hazai keresztény értékekre és az egykori apátság új

ló ornamentikájával, illetve impozáns méreteivel eltérő módon emlékeztet a mohácsi csata előtti középkori Magyarországra. A felszentelést követően a templom ismét a környék búcsújáró helye lett, ahova főleg jóli-us első vasárnapján érkeznek a zarándokok. Napjainkban a Szent Vér kultusz köré szerveződik a bátai Keszeg-fesztivál, és a települést ezen a hétvégén a hívek mellett számos turista keresi fel.

A Klastromhegy teraszán kiemelkedik a lombkoronából a templomtornyos

KEDVES OLVASÓINK!

Adójuk 1%-ának felajánlásával immár hosszú évek óta hozzájárulnak alapunk folyamatos és zavartalan működésének biztosításához. Kérjük, hogy ebben az évben is a Bajai Honpolgár Alapítványt jelöljék meg kedvezményezettként adóbevallásuk elkészítésekor.

Adószámunk: 19047403-1-03

Támogatásukat előre is hálásan köszönjük.

Bajai Honpolgár Alapítvány
kuratóriuma

A Danielük János (*Émléktárgy II.* 1952. 382-383. oldal) feljegyezte báti néphit szerint a törökök halálra sebeztek a barlangba rejtett ereklyét és az apátság kincseit őrző szerzetest. Ő erre sebesen forgó titkos kerekékké változva tovább viedte a rá bízott értékeket. A beomlott barlangból kihalasztó zúgást a helyiek hallják éjszakaikenként ... Talán, a jövőben egy ház alapjainak földmunkái, pinceszől vagy a löszfal mozgása nyomán előbukkan olyan középkori tárgyi emlék, amellyel a legenda még jobban feltárja titkait és a Szent Vér kultusz történetének részben csúszott könyvében további oldalakon, fejezetekben lapozhatunk.

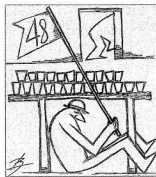
Dr. Nebojszki László

Adomák Bácska múltjából

A „trojaniczák”

A történet megértéséhez tudni kell, hogy mi a trojaniczka. A történet feljegyzője, Szász István szerint „Szerb szob. Hármashatár jelent valóságban. Értjük azonban alatta azt a boros poharat, melyet mulatozás közben valakire szokás köszönteni.” A másik fontos elem a kapcsolódó bácskai illemszabály ismerete. Erről a következőket kell tudnunk. „Hogy a boros poharak hányval kezdődnek s hányval végződnek arról szabály nem szól. Szokás azonban: a ránk köszöntött poharak számának a megkettőzése.” Ezután már jöhet a revans 1848-ért.

„R. Rezső barátunk, aki az öbesei zsilipépítésénél foglalkozó állami mérnök vala, ittele alkalommal egy ízben betérvén a Vadászkiirt vendéglőbe, mulató szerb társaságot talál. Odatessékelik a botértet az asztalhoz s D. Bogdán három poharat köszönt rá. R. – ismerve a szokást! – kiitta a

három pohár bort s ő is három kilúd oda D. Bogdánnak. Az is megissza, – vissza azonban már hat tele pohár bort számszámot, amire R. tizenkettővel felel. Huszonnyeg szingiz töltött poharat visz ez után a pinceszől a mérnökhoz! ...

Az az első pillanatra visszahőköl, de csak egy minutig, mert azután szépen sorjában kihárpinti a huszonnyeg pohár bort ...

Csak egyetlen deczjével számúta, huszonnyeg deczli bor volt a bekebelezett mennyiség, ami hozzá adva az előbb megírt kilencz deczlit, három és egy harmad liternek felel meg! Rövid határiföld belől a legkipróbáltabb ivót is leveszi a lábáról az ilyen kvaterkázás! ... R. is érzi, hogy nem bírja tovább! ... A magyar virtus azonban szőnyűségesen ágaskodván benne, – az ő magas tenorján odabarsoggia a minden mozdulatára figyelő szerbeknek: „De most jön én a – negyvennyolcz!”

A 48-as számnak csodálatos hatása volt! ... Elszéledt az egész társaság, csak R. maradt a helyszínen egyedül, – azonban ő is az asztal alatti Hja! Szerb atyfiaink még most se igen szeretik a 48-at!”

(Dr. Szász István: Bácsamegyei anekdoták. Óbecse, 1910. 89-90. oldal)

Báti Attila – dr. Nebojszki László

Védendő védtelenek: a kockásliliom

A márciusban beköszöntő meteorológiai tavasz testet-lelkét simogató nap sütése és a zord tél után kaptárakból előmerészkedő méhek döngészése-zümmögése hamar melege csáljait a gyepezint gyorsan virágzásnak induló növényeit. Sietszük kell, mert a cserjék és a fák májusi kilombosodása okozta árnyék termőhelyüket számukra kedvezőtlené teszi. Így kezeznék is gyorsan tenni a dolgukat: magot érlelnek, majd lombjukat veszve és földalatti részüket átnyomatva-átteleltetve várják a következő év hasonló időszakát. Ennek az évente ismétlődő – az éppen aktuális tél keménységétől függően egyszerű kicsit hosszabb, másról valamivel rövidebb – tavaszi virágpomposzát ésszerű az a kockásliliom vagy társnevein kotullilium, kockás kotullilium (Fritillaria meleagris), amely Baja térségében természetesen előhelyen csak a Mohácsi-szigeten fordul elő.

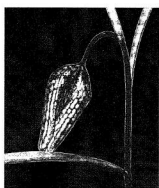
A március utolsó napjától április második feléig virágzó évelő növény mogoró nagyságú, majdnem szabályos gömb alakú hagymájából 10-30 centiméter magasságot elérő karcsú és kopasz szár fejlődik. Rajta a tövől felfelé haladva egyre kisebb méretű, végükön kihagyásos szálak-lándzsák alakú, szőrt állású szürkészöld szűk levelek ülnek. A szár végén egy, ritkán két hangorog formájú, bókóló virág nyílik, amelynek 3-5 centiméter hosszúságú lepellevelei rózsaszín-vörösesbarna színűek, sakktaáblaszerűen mintázottak, és tövükénél nektármirigy figyelhető meg. Elvirágzás után a szár megnyúlik, az érett tojérmű 1-2 centiméter hosszú.

A liliumfélék (Liliaceae) családjába tartozó kockásliliom Európában sokfelé megtalálható, de többnyire szárványos előfordulása és is mindenféleképp veszélyeztetett faj. Élőhelyei a mocsárrétek, az ártéri rétek, illetve a láp- és ligeterdők. Hazánkban előfordul a Berek-Szántári síkon, az Aggteleki-karszt, a Cserehát, a Kemezhát, a Zaladombvidék, a Mura-vidék, a Dráva-síkon és a már említett Mohácsi-szigeten. Iteni előfordulásának legfontosabb adatai: »Fritillaria meleagris. Mohács »Mohácsi-sziget« (JANKA 1867: 161); Homoród »Arok-erdő« (Tóth ined.), »Fekete-erdő« (Tóth ined.). A hazai Duna árterén csak itti!« (Kevay Balázs-Orosz Kovács Zsuzsanna-Tóth Imre-Borhidy Attila: *Adatok a Békás-Karapancsa Tüpföldék Körzet földrajzához*. In: Dunántúli Dolgozatok, Természettudományi sorozat 6. Pécs, 1992. 21. oldal). Fentiek alapján irodalmi forrásban először az *Österreichische botanische Zeitschrift* 1867.

évi 17. számának 161. oldalán Janke Viktor közölt adatot a Mohácsi-szigetről, a virágot egy halászcserda ablakában pillantotta meg. »Hier sah ich in einer Fensterecke mehrere Blüten der Fritillaria Meleagris in einem Wasserglase stehen. Auf mein Befragen sagte mir die Wirtin, dass diese Pflanze 2 Stunden südlicher auf der Insel sehr häufig sei. (Itt egy ablaksarokban több virágzó, vízszelvényben álló kockásliliomot láttam. Kérdésemre a vendégőrső azt válaszolta, hogy ez a növény a szigeten innen két órányira délre igen gyakori.)« Dr. Tóth Imre közölte előfordulását a két előzőekben említett karapancsai erdőben, az állomány helyzetéről pedig környékben írt (*A gemenai erdők története*. 2002. 141. oldal): »Régen gyakori volt a termelőszövetkezet által már harminc éve felszámolt karapancsai réteken a kockásliliom. Ma is megtalálható e szep, de csak április első napjaiban nyíló virág, a karapancsai erdő dunaligeti közelében, öreg kősek alatt szájaként. Két fektetődi erdőterületben viszont húsz éve jól el is szaporodott. Különösen a bogláros szellőzős társaságban virult otthonosan. A két diót levágják és fel is újították fektetődi. A dió sorában megmaradt a kockásliliom.«

A magyarság virágzeretetének és gazdag nyelvi kifejező képességének köszönhetően a növénynek számos találó és változatos elnevezése ismert. Hoffmann Károly és Wagner János könyve (*Magyarország virágos növényei*. Budapest, 1907. 68. oldal) szerint »kockás hatkötű, kockásliliom, koronálilium, szemvirág«, Csapody Vera és Priszter Szaniszló munkájában (*Magyar növénynevek szótára*. Budapest, 1966. 105. oldal), »bíbitorjás, feketetulpán, kakukkvirág, kongóvirág, konyócska, kotullilium, mezeikasszony, ostáblésliliom, szerezcsenak« megjelölésekkel találkozhatunk. A bibítorjás és kakukkvirág elnevezések onnan származnak, hogy a virág színei, illetve mintázata hasonlít a bibi- és kakukktörjásra (hasonló a kockásliliom név eredete). Érdekeséggé válik, hogy a virág neve: Schachbrettblume, azaz sakktaáblavirág.

A kockásliliom kerti növényként is ismert, de inkább türelmes kertészeknek ajánlott. Magról nevelve csak mintegy fél évtized múltán kezd virágozni, emellett bagmánya gondos kezelést igényel és kizárólag tápanyagban dús, nedves talajon érzi jól magát. Kertészetekben kaphatók a fehér virágú Aphrodite és a szürkészöld foltokkal mintázott Emperor fantáziánévű rokonai. A

Virágzás előtt

nemzettséghez tartozó, egy méter magasra is megnövő császárkorona (Fritillaria imperialis) már régóta ismert dísznövény (Prodan Gyula: *Bács-Bodrog vármegye flórája*. In: Magyar Botanikai Lapok, XIV. kötet, 1915. 207. oldal).

Az egyik legszebb vadvirágunknak számító kockásliliom védett, természetvédelmi értéke 10 000 forint.

Dr. Nebojski László

BAJAI HONPOLGÁR

Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő:
Bálint László

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bálint Attila, Bálint Tibor, dr. Diniz József,
Jász Árpád, Kerekes Károly, Kovács Zsolt,
dr. Laki Ferenc, dr. Mayer János,
dr. Nebojski László, Schmidt Antal

Lapalapítás és kiadó:
Ügyvezető Államok Művelődési Központ

Postacím:
6500 Baja, Otványi Imre u. 14.
Telefon: 79/225-599

Fenntartó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Filófia
Számlaszám: 11732033 20030119

Nyomdai munkák:
Áronfal Nyomda Kft.
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/422-944

KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ÖRÜNK
MÉG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.